

Katarzyna Dzwonkowska

Ujęcie zamiaru popełnienia czynu zabronionego na gruncie art. 9 Kodeksu karnego

*Capturing the intent to commit a criminal offence
on the basis of Article 9 of the Criminal Code*

Abstract

The subject matter of the present study is one of the features defining the perpetrator of a criminal offence, namely the intention to commit the offence, manifested in Article 9 of the Criminal Code. The analysis, based on normative and doctrinal research materials, involves establishing how the expression in question is defined in criminal law studies and verifying whether the views on its semantic scope held forth in this field are correct. Apart from examining the issue at hand, the article determines to what degree the concepts of “intent” and “intentionality” are equivalent to each other. In particular, the descriptive dimension of Article 9 § 1 and § 2 of the Criminal Code was used as the basis for considerations. The research result obtained is a starting point for the presentation of a proposal for a different way of understanding the criminal legal construction of intention, taking into account the verbal sphere of the provisions constituting the normative basis for distinguishing individual forms of perpetrators.

Keywords: *perpetrator of the criminal offence, intentionality, intent to commit a criminal offence, intellectual and volitional dimension*

Streszczenie

Przedmiotem niniejszego opracowania jest jedno ze znamion określających stronę podmiotową czynu zabronionego, a mianowicie wyeksponowany w treści art. 9 Kodeksu karnego zamiar jego popełnienia. Analiza oparta na normatywnym i doktrynalnym materiale badawczym obejmuje ustalenie sposobu definiowania przedmiotowego wyrażenia w nauce prawa karnego i weryfikację

prawidłowości, głoszonych na tym polu, poglądów dotyczących jego zakresu znaczeniowego. Badanie tytułowej problematyki uzupełniono o określenie stopnia ekwiwalencji pomiędzy pojęciem „zamiaru” a pojęciem „umyślności”. Podstawą rozważań uczyniono w szczególności płaszczyznę deskryptywną art. 9 § 1 i 2 k.k. Otrzymany rezultat badań jest punktem wyjścia do przedstawienia propozycji odmiennego sposobu pojmowania prawnokarnej konstrukcji zamiaru, uwzględniającego szatę słowną przepisów stanowiących normatywną podstawę wyróżniania poszczególnych postaci strony podmiotowej.

Słowa kluczowe: strona podmiotowa czynu zabronionego, umyślność, zamiar popełnienia czynu zabronionego, płaszczyzna intelektualna i wolicjonalna

1. Wprowadzenie

Pojęcie „zamiaru popełnienia czynu zabronionego”, którego zakres znaczeniowy na potrzeby stosowania Kodeksu karnego¹ ustawodawca wyznaczył w art. 9 § 1 k.k., zdaje się nie budzić wątpliwości interpretacyjnych w obszarze nauki prawa karnego materialnego. Objaśnienie istoty zamiaru stanowiącego jeden z komponentów strony podmiotowej czynu zabronionego znaleźć można – w co najmniej podstawowym zakresie – w niemal każdym podręczniku akademickim mającym za swój przedmiot prawo karne materialne, a także w wielu innych publikacjach naukowych poświęconych w szczególności zagadnieniom związanym ze stroną podmiotową. Już *prima facie* dostrzegalne jest stosunkowo ugruntowane stanowisko przedstawicieli doktryny co do sposobu definiowania przedmiotowego pojęcia, ukazujące zbieżność poglądów prezentowanych w ramach tytułowej problematyki. Głębsza analiza warstwy deskryptywnej uregulowań zawartych w art. 9 § 1 i 2 k.k., stanowiących normatywną podstawę wyróżniania poszczególnych postaci strony podmiotowej, ujawnia jednak pewien brak koherencji w zakresie określania elementów konstrukcyjnych zamiaru popełnienia czynu zabronionego w rozważaniach jurydycznych.

2. Zamiar popełnienia czynu zabronionego jako znamię strony podmiotowej

Rozważania dotyczące występującego na gruncie ustawy karnej pojęcia „zamiaru” warto rozpocząć od stwierdzenia, że pojęcie to należy każdorazowo relatywizować wyłącznie do zachowań będących przedmiotem wartościowania w prawie karnym. Syntetyczne objaśnienie istoty zamiaru w art. 9 § 1 k.k. nawiązuje *explicite* do pojęcia „czynu zabronionego”. W treści przywołanego przepisu ustawodawca określa bowiem, kiedy czyn zabroniony popełniony jest umyślnie, tj. z zamiarem jego popełnienia, nie zaś, jak należy rozumieć pojęcie „umyślności” czy „zamiaru” w przypadku zachowań niemieszczących się w katalogu czynów zabronionych. Nie należy zatem odnosić pojęcia „zamiaru” w rozumieniu art. 9 § 1 k.k. do zachowań prawnokarnie irrelevantnych².

¹ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn.: Dz.U. z 2025 r. poz. 383) – dalej k.k.

² W doktrynie prawa karnego można jednak niekiedy spotkać się z taką praktyką, zwłaszcza przy objaśnianiu istoty zamiaru ewentualnego. W charakterze przykładu można przywołać następującą wypowiedź: „**zamiar ewentualny nigdy nie występuje samodzielnie, lecz pojawia się «na marginesie» jakiegoś zamiaru bezpośredniego**. Odnosi się on bowiem do tych stanów rzeczy, które pojawiają się jako «produkt uboczny» celowego zachowania sprawcy. Należy dodać, że dla stwierdzenia wystąpienia zamiaru ewentualnego nie ma znaczenia, czy stan rzeczy objęty zamiarem bezpośrednim był prawnokarnie relevantny” (J. Giezek, K. Lipiński, *Art. 9, [w:] Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021, s. 70). Nie ulega wątpliwości, że sprawcy wypełniającemu znamiona przedmiotowe czynu zabronionego z zamiarem ewentualnym towarzyszy jednocześnie chęć osiągnięcia innego stanu rzeczy oraz że dla bytu zamiaru ewentualnego nie ma znaczenia, czy ów inny stan rzeczy jest prawnokarnie relevantny, czy też nie. Towarzyszącej zamiarowi ewentualnemu chęci osiągnięcia stanu rzeczy niebędącego przedmiotem normowania ustawy karnej nie należy jednak określać mianem „zamiaru bezpośredniego”. W świetle

Ustaliwszy, że ustawodawca karzy relatywizuje pojęcie „zamiaru” do popełnienia czynu zabronionego, konstrukt ten należy sytuować w dogmatycznie ujmowanej strukturze przestępstwa³ właśnie na płaszczyźnie zabronienia⁴.

Zgodnie z art. 115 § 1 k.k. „[c]zynem zabronionym jest zachowanie o znamionach określonych w ustawie karnej”. W piśmiennictwie prawniczym sformułowano liczne definicje pojęcia „znamion typu czynu zabronionego”, których kształt determinowany jest przyjmowanymi każdorazowo założeniami o charakterze teoretyczno-prawnym⁵. Spośród wyróżnianych w literaturze przedmiotu systematyzacji znamion typu czynu zabronionego za dominujący w nauce prawa karnego zdaje się uchodzić podział na znamiona określające podmiot czynu zabronionego, przedmiot ochrony, stronę przedmiotową i stronę podmiotową⁶. Przedmiotem dalszych rozważań będzie – jako relewantne z punktu widzenia tytułowej problematyki – wyłącznie ostatnie ze znamion wyróżnianych w ramach omawianej systematyzacji, a mianowicie znamię określające stronę podmiotową czynu zabronionego.

Wprawdzie ustawodawca nie posługuje się w prawnokarnych aktach normatywnych pojęciem „strony podmiotowej czynu zabronionego”, jednak wyrażenie to jest powszechnie stosowane w doktrynie prawa karnego. W literaturze przedmiotu

art. 9 § 1 k.k. odnoszenie którejkolwiek z postaci strony podmiotowej do zachowań pozostających poza zakresem kryminalizacji jawi się jako nieuzasadnione. Pogląd taki wyrażono już w literaturze przedmiotu, podnosząc, że „w przypadku, gdy ów pierwotny wynik, do osiągnięcia którego zmierza sprawca, nie stanowi czynu zabronionego, nie powinno się używać terminu «zamiar bezpośredni», ponieważ jest on ograniczony do określenia nastawienia psychicznego sprawcy czynu zabronionego. W takiej sytuacji jednak sąd powinien wskazać, na czym polegało owo pierwotne zamierzenie sprawcy, ponieważ może to być pomocne przy odkodowaniu zamiaru ewentualnego” (M. Budyn-Kulik, *Umysłność w prawie karnym i psychologii. Teoria i praktyka sądowa*, Warszawa 2015, s. 39, przypis 94). Należy zgodzić się ze stanowiskiem, że „[w] odniesieniu do czynów prawnie irrelewantnych lepiej posługiwać się pojęciem «zamyśl» lub «zamierzenie», ponieważ termin «zamiar» zarezerwowany jest dla czynów zabronionych” (M. Budyn-Kulik, *Umysłność...*, s. 32, przypis 50).

³ W niniejszym opracowaniu przyjmuje się, że byt przestępstwa warunkowany jest koniunkcyjnym spełnieniem elementów konstytuujących jego strukturę, do których zalicza się konkretne zachowanie się człowieka, będące jednocześnie czynem w rozumieniu prawa karnego, zachowaniem naruszającym reguły ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, czynem zabronionym, czynem bezprawnym, czynem karygodnym (społecznie szkodliwym w stopniu wyższym niż znikomy) i czynem zwinionym. Zob. Ł. Pohl, *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2025, s. 112.

⁴ W nauce prawa karnego prezentowane są także odmienne stanowiska, formułowane na gruncie alternatywnych zapatrywań na istotę prawnokarne rozumianej winy. Szerzej nt. rozbieżności w umiejscawianiu strony podmiotowej czynu zabronionego w dogmatycznie ujmowanej strukturze przestępstwa w zależności od przyjmowanej koncepcji ujmowania winy zob. J. Giezek, K. Lipiński, Art. 9, [w:] *Kodeks...*, s. 63; nt. poszczególnych koncepcji winy zob. M. Kowalewska-Lukuć, *Wina w prawie karnym*, Warszawa 2019, s. 39–80.

⁵ Zob. J. Majewski, Art. 115 § 1, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. J. Majewski, Warszawa 2024, s. 682, teza 2; T. Oczkowski, Art. 115 § 1, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa 2023, s. 673, teza 1; T. Bojarski, Art. 115 § 1, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2016, s. 299, teza 1; R. Zawłocki, Art. 115 § 1, [w:] *Kodeks karny, t. 1, Część ogólna. Komentarz do art. 1–116*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Legalis/el. 2021, teza 6; M. Grudecki, Art. 115 § 1, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. J. Kulesza, Warszawa 2025, s. 248, teza 1; Ł. Pohl, *Prawo...*, s. 129; Ł. Pohl, *Struktura normy sankcjonowanej w prawie karnym. Zagadnienia ogólne*, Poznań 2007, s. 263; S. Żółtek, *Znaczenie normatywne ustawowych znamion typu czynu zabronionego. Z zagadnień semantycznej strony zakazu karnego*, Warszawa 2017, s. 56–61.

⁶ Zob. Ł. Pohl, *Prawo...*, s. 130–131; M. Grudecki, Art. 115 § 1, [w:] *Kodeks...*, s. 248, teza 2; T. Bojarski, Art. 115 § 1, [w:] *Kodeks...*, s. 300, teza 1; P. Daniluk, Art. 115 § 1, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R.A. Stefański, Legalis/el. 2025, teza 3; A. Barczak, Art. 115, [w:] *Kodeks karny. Art. 1–316. Komentarz*, red. B. Gadecki, Legalis/el. 2023, teza 3.

mianem „strony podmiotowej”⁷ określa się zwykle stosunek psychiczny sprawcy do popełnianego przez niego czynu zabronionego, obejmujący zasadniczo świadomość i wolę sprawcy, relatywizowane do podejmowanego przez niego zachowania wypełniającego znamiona strony przedmiotowej czynu zabronionego⁸. W świetle regulacji zawartej w art. 9 § 1 i 2 k.k. stosunek ten może przybrać postać umyślności albo nieumyślności⁹.

Zgodnie z brzmieniem art. 9 § 1 k.k., stanowiącego normatywną podstawę wyróżniania pierwszej ze wskazanych powyżej postaci strony podmiotowej, „[c]zyn zabroniony popełniony jest umyślnie, jeżeli sprawca ma zamiar jego popełnienia, to jest chce go popełnić albo przewidując możliwość jego popełnienia, na to się godzi”. Już *prima facie* widać, że kluczowym elementem składowym pojęcia „umyślnego popełnienia czynu zabronionego” jest zamiar jego popełnienia. Dalsze rozważania będą koncentrowały się wokół pary pojęć „umyślność” i „zamiar”, a ich celem będzie ustalenie i porównanie zakresów znaczeniowych tych pojęć oraz zweryfikowanie adekwatności posługiwania się nimi w nauce prawa karnego.

2.1. Sposób definiowania pojęcia „umyślnego popełnienia czynu zabronionego” w doktrynie prawa karnego

W pierwszej kolejności zobrazowany zostanie sposób ujmowania strony podmiotowej w postaci umyślności. W literaturze przedmiotu prezentowane są liczne poglądy dotyczące tej materii¹⁰, opierające się przede wszystkim na treści art. 9 § 1 k.k. Panuje

⁷ Strona podmiotowa określana bywa także mianem „strony subiektywnej” (zob. L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2015, s. 81; J. Kulesza, *Art. 9, [w:] Kodeks karny. Komentarz*, red. J. Kulesza, Warszawa 2025, s. 51, teza 1) czy „znamion podmiotowych” (zob. J. Lachowski, *Art. 9, [w:] Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzesek, Warszawa 2023, s. 78, teza 1).

⁸ Zob. K. Burdziak, M. Kowalewska-Lukuć, M. Nawrocki, *Prawo karne materialne. Kurs skrócony*, Warszawa 2021, s. 71; M. Budyn-Kulik, *Ustawowe znamiona czynu zabronionego*, [w:] *Prawo karne materialne. Część ogólna*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2020, s. 235; J. Giezek, *Strona podmiotowa czynu zabronionego a model i kryteria subiektywnego przypisania*, [w:] *Obiektywne oraz subiektywne przypisanie odpowiedzialności karnej*, red. J. Giezek, P. Kardas, Warszawa 2016, s. 92; Ł. Pohl, *Prawo...*, s. 165; J. Giezek, *Typizacja przestępstw oraz jej elementy*, [w:] *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, red. M. Bojarski, Warszawa 2020, s. 136; J. Kulesza, *Art. 9, [w:] Kodeks...*, s. 51, teza 1.

⁹ Niniejsze opracowanie nie obejmuje swym zakresem problematyki złożonej strony podmiotowej typu czynu zabronionego, leżącej u podstaw regulacji z art. 9 § 3 k.k., na mocy której „[s]prawca ponosi surowszą odpowiedzialność, którą ustawa uzależnia od określonego następstwa czynu zabronionego, jeżeli następstwo to przewidywał albo mógł przewidzieć”. W kwestii złożonej strony podmiotowej czynu zabronionego zob. m.in. Ł. Pohl, *Prawo...*, s. 178–179; W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013, s. 221–223; J. Lachowski, A. Marek, *Prawo karne. Zarys problematyki*, Warszawa 2018, s. 110–112; J. Giezek, *Typizacja...*, [w:] *Prawo...*, s. 159; M. Budyn-Kulik, *Ustawowe...*, [w:] *Prawo...*, s. 248–249; A. Marek, *Prawo karne*, Warszawa 2007, s. 141–142.

¹⁰ W kwestii przykładowych sposobów objaśnienia istoty umyślności zob. Ł. Pohl, *Prawo...*, s. 166; J. Kulesza, *Art. 9, [w:] Kodeks...*, s. 51, teza 2; J. Majewski, *Art. 9, [w:] Kodeks karny. Komentarz*, red. J. Majewski, Warszawa 2024, s. 77–78, teza 5–7; J. Lachowski, *Art. 9, [w:] Kodeks...*, s. 78, teza 2; J. Giezek, K. Lipiński, *Art. 9, [w:] Kodeks...*, s. 64; A. Zoll, *Art. 9, [w:] Kodeks karny. Część ogólna*, t. 1, cz. 1, *Komentarz do art. 1–52*, red. W. Wróbel, Warszawa 2016, s. 147–148, teza 4; M. Kulik, A. Wąsek, *Art. 9, [w:] Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2016, s. 60, teza 2; M. Budyn-Kulik, *Art. 9, [w:] Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, LEX/el. 2025, teza 3; A. Marek, *Art. 9, [w:] Kodeks karny. Komentarz*, LEX/el. 2010, teza 2; L. Gardocki, *Prawo...*, s. 82; K. Burdziak,

pełna zgodność co do tego, że „warunkiem stwierdzenia, iż czyn zabroniony został popełniony umyślnie, jest ustalenie, że sprawca miał zamiar (*dolus*) jego popełnienia”¹¹. W zależności od sposobu sformułowania poszczególnych definicji doktrynalnych wskazuje się, że umyślność w rozumieniu art. 9 § 1 k.k. „charakteryzuje się wystąpieniem zamiaru”¹², „wymaga zamiaru”¹³, „sprowadza się do zamiaru”¹⁴, „polega na zamiarze”¹⁵ czy wreszcie „wyczerpuje się w zamiarze”¹⁶. Ten zamiar, postrzegany jako „istota”¹⁷ (względnie „treść”¹⁸) umyślności, stanowi konieczną i zarazem wystarczającą przesłankę przypisania sprawcy umyślnego popełnienia czynu zabronionego¹⁹. Tak pojmowana umyślność sprowadza się zatem do zamiaru popełnienia czynu zabronionego i jednocześnie w zamiarze tym się wyczerpuje. W literaturze przedmiotu umyślność i zamiar określane bywają niekiedy wprost mianem pojęć o charakterze synonimicznym²⁰.

Z uwagi na to, że pojęcie „umyślnego popełnienia czynu zabronionego” definiowane jest w doktrynie przez pryzmat zamiaru jego popełnienia, dalsza część rozważań zostanie poświęcona ustaleniu sposobu ujmowania na gruncie prawa karnego zamiaru popełnienia czynu zabronionego.

2.2. Sposób definiowania pojęcia „zamiaru popełnienia czynu zabronionego” w doktrynie prawa karnego

W literaturze prawa karnego wskazuje się, że pojęcie „zamiaru” w rozumieniu art. 9 § 1 k.k. obejmuje swym zakresem świadomość (określaną również jako: aspekt intelektualny, płaszczyzna intelektualna, płaszczyzna poznawcza, płaszczyzna świadomości, składnik intelektualny²¹) i wolę (ujmowaną również jako aspekt wolicjonalny, aspekt woluntatywny, aspekt psychiczny, aspekt emocjonalny, płaszczyzna wolicjonalna, płaszczyzna woli, składnik wolicjonalny²²), relatywizowane do wypełnienia przez

M. Kowalewska-Łukuć, M. Nawrocki, *Prawo...*, s. 71; M. Kowalewska, *Zamiar ewentualny w świetle psychologii*, Poznań 2013, s. 46; J. Giezek, *Typizacja...*, [w:] *Prawo...*, s. 139–140.

¹¹ Ł. Pohl, *Prawo...*, s. 166. W przywołanej publikacji zwrócono także uwagę na ważny aspekt temporalny: „[p]omimo tego, że powzięcie zamiaru popełnienia czynu zabronionego poprzedza realizację znamion przedmiotowych tego czynu, przypisanie sprawcy umyślnego popełnienia czynu zabronionego jest warunkowane tym, aby wskazany zamiar nadto towarzyszył jeszcze tej realizacji. Samo powzięcie zamiaru popełnienia czynu zabronionego nie przesądza więc o tym, że czynu zabronionego dopuszczono się umyślnie” (Ł. Pohl, *Prawo...*, s. 166).

¹² W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, s. 209.

¹³ J. Kulesza, *Art. 9*, [w:] *Kodeks...*, s. 51, teza 2.

¹⁴ A. Zoll, *Art. 9*, [w:] *Kodeks...*, t. 1, cz. 1, *Komentarz...*, s. 147, teza 4.

¹⁵ J. Lachowski, A. Marek, *Prawo...*, s. 103; M. Kowalewska, *Zamiar...*, s. 46.

¹⁶ J. Lachowski, *Art. 9*, [w:] *Kodeks...*, s. 78, teza 2.

¹⁷ M. Budyn-Kulik, *Art. 9*, [w:] *Kodeks...*, teza 3.

¹⁸ A. Marek, *Art. 9*, [w:] *Kodeks...*, s. 38, teza 2.

¹⁹ Zob. J. Majewski, *Art. 9*, [w:] *Kodeks...*, s. 77, teza 5.

²⁰ Zob. T. Bojarski, *Art. 9*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2016, s. 70, teza 2; M. Kowalewska, *Zamiar...*, s. 46.

²¹ Zob. J. Giezek, *Typizacja...*, [w:] *Prawo...*, s. 140; M. Budyn-Kulik, *Umyślność...*, s. 23; Ł. Pohl, *Prawo...*, s. 167; W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, s. 211.

²² Zob. J. Giezek, *Typizacja...*, [w:] *Prawo...*, s. 140; M. Budyn-Kulik, *Umyślność...*, s. 23; Ł. Pohl, *Prawo...*, s. 167; W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, s. 211.

sprawcę znamion popełnianego przez niego czynu zabronionego²³. Na podstawie treści art. 9 § 1 k.k. wyróżnia się dwie postaci zamiaru popełnienia czynu zabronionego²⁴, a mianowicie zamiar bezpośredni (*dolus directus*) i zamiar ewentualny (*dolus eventualis*)²⁵.

2.2.1. Sposób definiowania pojęcia „zamiaru bezpośredniego”

W świetle literalnego brzmienia art. 9 § 1 k.k. pierwsza z wyróżnianych postaci zamiaru, określana w języku prawniczym mianem zamiaru bezpośredniego, obejmuje chęć popełnienia czynu zabronionego. W doktrynie podnosi się jednak, że „[z]amiar bezpośredni – tak jak pozostałe postaci strony podmiotowej zakładające przewidywanie realizacji przedmiotowych znamion czynu zabronionego – nie wyczerpuje się w akcentowanym w art. 9 § 1 k.k. *in principio* aspekcie wolicjonalnym, sprowadzanym w jego przypadku do chęci popełnienia tego czynu. Wynika to z faktu, że **chęć popełnienia czynu zabronionego może powstać u człowieka jedynie wówczas, gdy ten uprzednio wyobrazi sobie możliwość jego popełnienia**; w razie braku owego wyobrażenia o chęci popełnienia czynu zabronionego mówić zatem nie sposób”²⁶. Zarówno płaszczyzna intelektualna zamiaru bezpośredniego, jak i jego płaszczyzna wolicjonalna stanowią ze względu na swą prawnokarną relewancję przedmiot pogłębianych analiz naukowych. Poniżej scharakteryzowany zostanie pokrótce sposób ujmowania komponentów kształtujących wspomniane płaszczyzny w rozważaniach doktrynalnych.

Kształt płaszczyzny intelektualnej, wyróżnionej *expressis verbis* przy opisie pozostałych postaci strony podmiotowej zakładających świadome wypełnienie znamion czynu zabronionego, ustawodawca wyznacza za pomocą sformułowania „przewidywanie możliwości popełnienia czynu zabronionego”. Zamieszczoną w art. 9 § 1 k.k. syntetyczną charakterystykę zamiaru bezpośredniego ograniczono jednak wyłącznie do opisu jego płaszczyzny wolicjonalnej. Mimo to niemal powszechnie przyjmuje się, że jego nieodzowny element składowy stanowi, jak już wspomniano, także jego płaszczyzna intelektualna. Kluczową kwestią staje się zatem ustalenie jej struktury.

²³ Zob. M. Budyn-Kulik, *Umyślność*, [w:] *Prawo karne materialne. Część ogólna*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2020, s. 236; J. Lachowski, A. Marek, *Prawo...*, s. 103; W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, s. 209. Podkreśla się przy tym, że „[c]hodzi oczywiście o zamiar wypełnienia **znamion przedmiotowych** takiego czynu, wszak **znamiona podmiotowe** (umyślność, nieumyślność) nie mogą być przedmiotem zamiaru” (J. Lachowski, A. Marek, *Prawo...*, s. 103).

²⁴ W kwestii innych postaci zamiaru wyróżnianych w polskiej nauce prawa karnego zob. m.in. Ł. Pohl, *Prawo...*, s. 167–170; W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, s. 216–218; J. Lachowski, A. Marek, *Prawo...*, s. 104–106; M. Budyn-Kulik, *Umyślność...*, s. 57–72, przypis 94; A. Marek, *Prawo...*, s. 135–137.

²⁵ Zamiar ewentualny określany bywa także mianem zamiaru wynikowego bądź wtórnego (zob. Ł. Pohl, *Prawo...*, s. 166; W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, s. 209; M. Budyn-Kulik, *Ustawowe...*, [w:] *Prawo...*, s. 236; L. Gardocki, *Prawo...*, s. 82; J. Giezek, *Typizacja...*, [w:] *Prawo...*, s. 139; M. Budyn-Kulik, *Umyślność...*, s. 34).

²⁶ Ł. Pohl, *Prawo...*, s. 166–167. Analogicznie: W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, s. 211; A. Marek, *Prawo...*, s. 134–135; M. Budyn-Kulik, *Umyślność...*, s. 35–36; L. Gardocki, *Prawo...*, s. 82; J. Giezek, *Typizacja...*, [w:] *Prawo...*, s. 140. W ostatniej z przywołanych publikacji wyrażono jednak pogląd, że rozpatrywanie zamiaru bezpośredniego zarówno na płaszczyźnie intelektualnej, jak i na płaszczyźnie wolicjonalnej ma swoje umocowanie w sposobie jego ujęcia w ustawie.

Niekiedy postuluje się w doktrynie, by niewyekspozowaną w treści art. 9 § 1 k.k. płaszczyznę intelektualną zamiaru bezpośredniego ujmować tak samo, jak w przypadku pozostałych postaci strony podmiotowej, których byt warunkowany jest świadomością sprawcy, i uznać, że obejmuje ona przewidywanie możliwości popełnienia czynu zabronionego. Owo przewidywanie związane jest wówczas z sytuacją, gdy „sprawca wyobraża sobie (na skutek czego jest jej świadomy) możliwość wypełnienia swoim zachowaniem się przedmiotowych znamion czynu zabronionego”²⁷. Innymi słowy, podejmując się określonego zachowania, jego podmiot musi obejmować swą świadomością desygnaty znamion przedmiotowych, składających się na charakterystykę danego typu czynu zabronionego²⁸. W nauce prawa karnego stosunkowo często wyodrębnia się jednak w ramach intelektualnej płaszczyzny strony podmiotowej czynu zabronionego jej dwie postaci, a mianowicie tzw. świadomość możliwości popełnienia czynu zabronionego i tzw. świadomość konieczności jego popełnienia²⁹, określane także mianem świadomości pełnej (świadomość konieczności) i świadomości niepełnej (świadomość możliwości)³⁰.

Z punktu widzenia problematyki płaszczyzny intelektualnej zamiaru bezpośredniego istotne jest, że w myśl referowanego poglądu samo stwierdzenie po stronie sprawcy świadomości możliwości popełnienia czynu zabronionego nie może jeszcze przesądzić o tym, że czynu tego dopuścił się on z zamiarem bezpośrednim³¹. Do przypisania zamiaru bezpośredniego doprowadzi natomiast ustalenie, że sprawca dopuścił się danego czynu zabronionego, mając świadomość konieczności jego popełnienia³². Zgodnie z zaprezentowanym powyżej poglądem poszczególne postaci strony podmiotowej różnią się między sobą nie tylko strukturą płaszczyzny

²⁷ Ł. Pohl, *Prawo...*, s. 167.

²⁸ Zob. A. Zoll, Art. 9, [w:] *Kodeks...*, t. 1, cz. 1, *Komentarz...*, s. 148, teza 6.

²⁹ Zob. A. Zoll, Art. 9, [w:] *Kodeks...*, t. 1, cz. 1, *Komentarz...*, s. 152, teza 15; J. Giezek, *Typizacja...*, [w:] *Prawo...*, s. 140–141. Świadomość możliwości popełnienia czynu zabronionego definiowana jest w tym ujęciu jako „pełna świadomość istnienia takiego układu okoliczności, który w przypadku podjęcia decyzji wykonania określonego zachowania **może doprowadzić** do popełnienia czynu zabronionego (...)” (J. Giezek, *Typizacja...*, [w:] *Prawo...*, s. 140–141; analogicznie: A. Zoll, Art. 9, [w:] *Kodeks...*, t. 1, cz. 1, *Komentarz...*, s. 152, teza 15; J. Majewski, Art. 9, [w:] *Kodeks...*, s. 79, teza 11). Z kolei świadomość konieczności popełnienia czynu zabronionego przyjmuje się w sytuacji, gdy „sprawca ma pełną świadomość występowania takiego układu okoliczności, który w przypadku podjęcia decyzji wykonania określonego zachowania **musi doprowadzić** do popełnienia czynu zabronionego (...)” (J. Giezek, *Typizacja...*, [w:] *Prawo...*, s. 140–141; analogicznie: A. Zoll, Art. 9, [w:] *Kodeks...*, t. 1, cz. 1, *Komentarz...*, s. 152, teza 15; J. Majewski, Art. 9, [w:] *Kodeks...*, s. 79, teza 11).

³⁰ Zob. J. Majewski, Art. 9, [w:] *Kodeks...*, s. 79, teza 11.

³¹ Zob. A. Zoll, Art. 9, [w:] *Kodeks...*, t. 1, cz. 1, *Komentarz...*, s. 152, teza 16. Świadomość możliwości popełnienia czynu zabronionego może bowiem stanowić przesłankę wypełnienia znamion podmiotowych w przypadku wszystkich postaci strony podmiotowej zakładających świadome wypełnienie przez sprawcę znamion przedmiotowych czynu zabronionego, a zatem w przypadku popełnienia czynu zabronionego umyślnie (zarówno z zamiarem bezpośrednim, jak i z zamiarem ewentualnym), jak również w przypadku popełnienia go w warunkach świadomej nieumyślności (zob. A. Zoll, Art. 9, [w:] *Kodeks...*, t. 1, cz. 1, *Komentarz...*, s. 152, teza 16).

³² Zob. A. Zoll, Art. 9, [w:] *Kodeks...*, t. 1, cz. 1, *Komentarz...*, s. 152, teza 16. Zwolennicy takiego ujęcia wskazują bowiem, że „świadomość konieczności popełnienia czynu zabronionego połączona z decyzją realizacji wyobrażonego celu – ten cel nie musi koniecznie stanowić realizacji znamienia czynu zabronionego – przesądza wystąpienie zamiaru bezpośredniego” (A. Zoll, Art. 9, [w:] *Kodeks...*, t. 1, cz. 1, *Komentarz...*, s. 152, teza 16).

wolicjonalnej, lecz także zakresem świadomości lokowanym na płaszczyźnie intelektualnej. Zamiar bezpośredni wiązany jest w tym ujęciu ze znacznie większym natężeniem świadomości aniżeli pozostałe postaci strony podmiotowej³³.

Przy objaśnianiu istoty płaszczyzny intelektualnej zamiaru bezpośredniego podkreśla się ponadto, że obejmowanie świadomością poszczególnych znamion przedmiotowych kształtujących opis danego typu czynu zabronionego nie jest skorelowane z warunkiem, by sprawca tego czynu „myślał językiem ustawy”³⁴. Wskazuje się bowiem, że „[n]ie jest konieczne odwzorowanie w umyśle sprawcy zespołu znamion tak, jak ujął go ustawodawca, konieczne jest, by elementy rzeczywistości tworzące całość, relewantne dla realizacji znamion typu, były przez sprawcę postrzegane”³⁵.

Upatrując istoty płaszczyzny intelektualnej w świadomości podmiotu prawnokarnie relewantnego zachowania, zaznacza się jednocześnie, że świadomości tej nie należy utożsamiać z wiedzą. Za wiedzę uznaje się posiadany przez dany podmiot zasób informacji o sobie i o świecie, stanowiący konieczną, acz niewystarczającą, przesłankę objęcia przez ten podmiot określonego stanu rzeczy swoją świadomością. Konieczne jest nadto zaktualizowanie owej wiedzy, determinowane zaistnieniem określonych warunków, wśród których wymienia się m.in. czas, brak stresu czy sprawność intelektualną. Sama wiedza odnoszona do okoliczności stanowiących znamię czynu zabronionego, niezaktualizowana w czasie podejmowania się przez dany podmiot doniosłego prawnokarnie zachowania, nie jest zatem warunkiem wystarczającym do uznania, że podmiot ten przewidywał możliwość popełnienia czynu zabronionego³⁶.

Drugą z wyróżnianych w nauce prawa karnego płaszczyzn zamiaru bezpośredniego wyznacza wyeksponowana w art. 9 § 1 *in principio* k.k. chęć popełnienia czynu zabronionego, ograniczana, jak już wspomniano, do chęci wypełnienia jego znamion przedmiotowych. Ustawodawca nie zamieścił w ustawie karnej definicji przedmiotowego wyrażenia, wobec czego konieczne staje się sięgnięcie w tym zakresie do dorobku doktryny.

Porównanie poszczególnych zapatrywań na istotę płaszczyzny wolicjonalnej zamiaru bezpośredniego pozwala odnotować pewien rozdźwięk w tej materii. W nauce prawa karnego zarysował się bowiem spór dotyczący zakresu znaczeniowego pojęcia „chęci popełnienia czynu zabronionego”. Część przedstawicieli doktryny opowiada się za wąskim rozumieniem przedmiotowego wyrażenia, upatrując istoty owej chęci – jako pozytywnej postawy wolicjonalnej sprawcy

³³ Zob. M. Budyn-Kulik, *Umyślność...*, s. 35.

³⁴ M. Nawrocki, *Strona podmiotowa przestępstwa kierunkowego*, *Ius Novum* 2017/3, s. 170, https://www.lazarski.pl/fileadmin/user_upload/oficyna/Ius_Novum/2017/NR_3/Ius_Novum_3-17_10-M.Nawrocki.pdf (dostęp: 18.05.2025 r.).

³⁵ J. Kulesza, *Art. 9, [w:] Kodeks...*, s. 51, teza 3.

³⁶ Zob. A. Zoll, *Art. 9, [w:] Kodeks...*, t. 1, cz. 1, *Komentarz...*, s. 149–150, teza 10. Wskazuje się bowiem, że „[n]ie jest spełniony wymóg strony intelektualnej zamiaru, gdy sprawca **miał wiedzę** o okoliczności należącej do znamion, ale nie pamiętał o niej w chwili podejmowania decyzji co do zachowania się” (A. Zoll, *Art. 9, [w:] Kodeks...*, t. 1, cz. 1, *Komentarz...*, s. 149, teza 10).

względem stanu rzeczy odpowiadającego znamionom przedmiotowym danego typu czynu zabronionego – w pragnieniu urzeczywistnienia tego stanu rzeczy³⁷. Z kolei zdaniem przedstawicieli doktryny postulujących szersze ujmowanie pojęcia „chęci popełnienia czynu zabronionego” owa chęć obejmuje swym zakresem trzy sytuacje, a mianowicie sytuację, gdy sprawca chce popełnić czyn zabroniony, sytuację, gdy sprawca nie chce popełnienia czynu zabronionego, ale popełnienie tego czynu jest środkiem koniecznym do osiągnięcia pożądanego przez niego stanu rzeczy, i sytuację, gdy sprawca nie chce popełnienia czynu zabronionego, ale popełnienie tego czynu jest koniecznym ubocznym następstwem osiągnięcia pożądanego przez niego stanu rzeczy³⁸.

Szerokie ujmowanie chęci popełnienia czynu zabronionego poddawane jest nie- rzadko zdecydowanej krytyce³⁹. Zaliczanie tzw. przestępstwa nieuchronnego do kategorii zamiaru bezpośredniego budzi zresztą pewne wątpliwości także wśród samych zwolenników rzeczzonego punktu widzenia. Pomimo aprobaty dla tej koncepcji wskazuje się bowiem, że akt woli sprawcy dopuszczającego się przestępstwa nieuchronnego zdaje się mieścić pomiędzy chęcią popełnienia czynu zabronionego, stanowiącą treść płaszczyzny wolicjonalnej zamiaru bezpośredniego, a godzeniem się na popełnienie czynu zabronionego, wyznaczającym zakres płaszczyzny wolicjonalnej zamiaru ewentualnego⁴⁰.

³⁷ Zob. J. Majewski, *Art. 9, [w:] Kodeks..., s. 79–81, teza 11*; L. Pohl, *Prawo..., s. 167*. W piśmiennictwie prawniczym można spotkać się także z poglądem, że płaszczyzny wolicjonalnej „zamiaru bezpośredniego popełnienia czynu zabronionego nie powinno się identyfikować z wyrażającym określonego rodzaju emocje pragnieniem jego popełnienia ani uzależniać od wystąpienia szczególnego rodzaju motywacji. Zamiar taki – aby w ogóle mógł zaistnieć – nie musi być w żaden sposób zabarwiony, wystarczy bowiem, aby sprawca przejawiał akt woli w postaci chęci popełnienia czynu zabronionego” (J. Giezek, *Typizacja..., [w:] Prawo..., s. 141*).

³⁸ Zob. M. Kowalewska, *Zamiar..., s. 129–130*. Przypisanie sprawcy w omawianej sytuacji chęci popełnienia czynu zabronionego, mimo że urzeczywistnienie stanu rzeczy wypełniającego znamiona przedmiotowe czynu zabronionego nie stanowi celu podejmowanego przez niego zachowania, zasadza się na przekonaniu, iż „świadomość konieczności (a nie tylko możliwości) urzeczywistnienia znamion czynu zabronionego (...) przesądza wolę realizacji tych znamion i tym samym zamiar bezpośredni” (J. Giezek, *Typizacja..., [w:] Prawo..., s. 141*).

³⁹ Zob. M. Kowalewska, *Zamiar..., s. 130–132*. W przywołanej publikacji podniesiono, że świadomość konieczności popełnienia czynu zabronionego stanowiącego nieuchronne następstwo uboczne zrealizowania stanu rzeczy, do którego osiągnięcia sprawca swoim zachowaniem dąży, nie może być utożsamiana z chęcią jego popełnienia. Owo nieuchronne następstwo uboczne – jako niebędące środkiem koniecznym do popełnienia danego czynu zabronionego – nie wpisuje się bowiem w postawę wolicjonalną w postaci chęci. Przyjęcie chęci popełnienia czynu zabronionego jest możliwe w sytuacji, gdy sprawca uświadamia sobie konieczność jego popełnienia przy jednoczesnym pozytywnym wartościowaniu wyobrażonego stanu rzeczy. Zastąpienie świadomości możliwości popełnienia czynu zabronionego świadomością konieczności jego popełnienia nie musi natomiast wpływać na zmianę postawy wolicjonalnej sprawcy. Dążenie przez sprawcę do osiągnięcia pozytywnie wartościowanego stanu rzeczy i uświadomienie sobie negatywnie wartościowanej konieczności popełnienia w następstwie zrealizowania pożądanego stanu rzeczy czynu zabronionego doprowadzi w konsekwencji do powstania typowej dla zamiaru ewentualnego niezgodności, którą sprawca może wyeliminować, godząc się na nieuchronne popełnienie czynu zabronionego. Stosunek wolicjonalny do zrealizowania nieuchronnego stanu rzeczy nie musi bowiem polegać na chęci osiągnięcia takiego stanu rzeczy. Z psychologicznego punktu widzenia wystarczająca jest zgoda na jego zaistnienie (zob. M. Kowalewska, *Zamiar..., s. 130–132*).

⁴⁰ J. Giezek, *Typizacja..., [w:] Prawo..., s. 141*. Szerzej nt. problematyki przyporządkowania przestępstwa nieuchronnego do poszczególnych form zamiaru zob. M. Budyn-Kulik, *Umyślność..., s. 36*.

2.2.2. Sposób definiowania pojęcia „zamiaru ewentualnego”

W odróżnieniu od zamiaru bezpośredniego zamiar ewentualny został przez ustawodawcę opisany poprzez uwypuklenie zarówno płaszczyzny świadomości sprawcy, jak i płaszczyzny jego woli. W warstwie deskryptywnej art. 9 § 1 *in fine* k.k. wyeksponowano, że płaszczyzna intelektualna zamiaru ewentualnego obejmuje przewidywanie możliwości popełnienia czynu zabronionego, a płaszczyzna wolicjonalna – godzenie się na jego popełnienie.

W odniesieniu do pojmowania płaszczyzny intelektualnej zamiaru ewentualnego widoczny jest pewien rozdźwięk, zasygnalizowany już przy omawianiu konstrukcji zamiaru bezpośredniego. Część doktryny uznaje, że koresponduje ona w pełni z płaszczyzną intelektualną zamiaru bezpośredniego⁴¹. Zwolennicy konkurencyjnego stanowiska dostrzegają natomiast konieczność odróżniania zamiaru ewentualnego od zamiaru bezpośredniego nie tylko w sferze woli, lecz także w sferze świadomości⁴². Z kolei w odniesieniu do płaszczyzny wolicjonalnej omawianej postaci strony podmiotowej w literaturze karnistycznej przyjmuje się, że „[z]amiar ewentualny polega na tym, że sprawca ani chce, ani nie chce popełnienia czynu zabronionego, ale przewidując możliwość jego popełnienia, godzi się na to; przy czym zwrot «na to» odnosi się nie do możliwości popełnienia czynu, a do jego wykonania”⁴³.

Sposób pojmowania owego „godzenia się na popełnienie czynu zabronionego” budzi w nauce prawa karnego poważne spory interpretacyjne. Spośród wypracowanych na tym polu koncepcji za najbardziej doniosłe w polskiej nauce prawa karnego uważa się przede wszystkim koncepcję obojętności woli oraz koncepcję prawdopodobieństwa⁴⁴. Koncepcja obojętności woli ujmuje godzenie się na popełnienie czynu zabronionego jako „stan psychiczny, w którym sprawca w ogóle nie angażuje swojej woli w kierunku przewidywanego popełnienia czynu zabronionego, żywiąc względem niego właśnie obojętność”⁴⁵. Z kolei w świetle założeń koncepcji

⁴¹ Zob. Ł. Pohl, *Prawo...*, s. 171; K. Burdziak, M. Kowalewska-Łukuć, M. Nawrocki, *Prawo...*, s. 71; W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, s. 214. W obu przypadkach relevantnym aspektem świadomości jest bowiem przewidywanie możliwości popełnienia czynu zabronionego, a dokładniej przewidywanie możliwości wypełnienia jego znamion przedmiotowych. Przedstawiciele nauki prawa karnego opowiadający się za jednolitym postrzeganiem płaszczyzny intelektualnej obu postaci zamiaru upatrują różnicy pomiędzy nimi wyłącznie w odmiennym kształcie woli sprawcy (zob. Ł. Pohl, *Prawo...*, s. 171).

⁴² Zob. L. Gardocki, *Prawo...*, s. 83; J. Giezek, *Typizacja...*, [w:] *Prawo...*, s. 143. Wskazuje się przy tym, że „[n]a płaszczyźnie intelektualnej zamiar ewentualny (...) charakteryzowany jest poprzez istnienie u sprawcy świadomości możliwości tego, że określony układ okoliczności, w których dopuszcza się on swego zachowania, może doprowadzić do popełnienia czynu zabronionego (...). Płaszczyzna ta ujęta jest zatem jako świadomość możliwości (ale nie konieczności) tego, że znamiona czynu zabronionego zachowaniem sprawcy zostaną zrealizowane” (J. Giezek, *Typizacja...*, [w:] *Prawo...*, s. 143). W omawianym ujęciu pewność sprawcy co do wypełnienia znamion danego czynu zabronionego przesądza o przypisaniu mu zamiaru bezpośredniego (zob. L. Gardocki, *Prawo...*, s. 83; J. Kulesza, *Strona podmiotowa przestępstwa*, [w:] *Prawo karne materialne*, red. J. Kulesza, Warszawa 2023, s. 243).

⁴³ M. Budyn-Kulik, *Umysłność...*, s. 38–39.

⁴⁴ Zob. Ł. Pohl, *Prawo...*, s. 171. W kwestii pozostałych koncepcji zamiaru ewentualnego zob. M. Kowalewska, *Zamiar...*, s. 57–78.

⁴⁵ Ł. Pohl, *Prawo...*, s. 171. Przy objaśnianiu istoty zamiaru ewentualnego nawiązuje się w ramach omawianej koncepcji do dwóch innych postaci strony podmiotowej, a mianowicie do zamiaru bezpośredniego

prawdopodobieństwa godzenie się na popełnienie czynu zabronionego manifestuje się w braku zaniechania bądź modyfikacji zachowania sprawcy uświadamiającego sobie wysokie prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego, zmierzających do redukcji prawdopodobieństwa jego popełnienia⁴⁶.

Źródłem sporów doktrynalnych dotyczących pojmowania pojęcia „godzenie się” jest przede wszystkim brak opowiedzenia się przez ustawodawcę za którąkolwiek z wypracowanych w nauce prawa karnego koncepcji zamiaru ewentualnego. W piśmiennictwie podnosi się bowiem, że sporu tego nie sposób rozstrzygnąć na podstawie samej warstwy deskryptywnej przepisu art. 9 § 1 k.k.⁴⁷

Próby objaśnienia istoty płaszczyzny wolicjonalnej zamiaru ewentualnego podejmowane są stosunkowo często także poprzez odwołanie się do konstrukcji zamiaru bezpośredniego⁴⁸. Stosunek wzajemnej zależności pomiędzy obydwooma postaciami zamiaru opierany jest na założeniu, że wyeksponowane w art. 9 § 1 k.k. godzenie się na popełnienie czynu zabronionego nie ma charakteru samoistnego⁴⁹. Zamiarowi ewentualnemu miałby bowiem każdorazowo towarzyszyć zamiar bezpośredni, a ów zamiar bezpośredni, relatywizowany w tym ujęciu zarówno do zachowań wypełniających znamiona ustawy karnej, jak i do zachowań niezabronionych pod groźbą kary⁵⁰, obejmuje sytuację, gdy sprawca chce się zachować w określony sposób albo osiągnąć określony skutek. W przypadku podjęcia przez sprawcę danego zachowania z tak pojmowanym zamiarem bezpośrednim i wywołania przez niego tym zachowaniem pewnego ubocznego następstwa w postaci popełnienia

i świadomej nieumyślności. Wskazuje się, że „[z]amiar ewentualny sytuuje się **między zamiarem bezpośrednim a świadomą nieumyślnością**. Jeśli na gruncie zamiaru bezpośredniego sprawca chce, by «tak», tzn. chce realizacji znamion typu, o tyle na gruncie świadomej nieumyślności sprawca chce, by «nie», a zatem mając świadomość możliwości popełnienia czynu zabronionego, nie chce tego, chce, aby możliwość ta się nie ziściła. Między zamiarem bezpośrednim a świadomą nieumyślnością sprawca pozostaje pomiędzy tymi dwoma stanami woli (...)” (J. Kulesza, *Strona...*, [w:] *Prawo...*, s. 243).

⁴⁶ Zob. J. Kulesza, *Strona...*, [w:] *Prawo...*, s. 244. W myśl przywołanej koncepcji sprawca co prawda nie chce popełnienia czynu zabronionego, jednak nie jest także przekonany o możliwości uniknięcia jego popełnienia. Brak podjęcia przez sprawcę jakiegokolwiek zachowania mającego na celu zmniejszenie prawdopodobieństwa popełnienia tego czynu stanowi w tym wypadku podstawę uznania, że sprawca ten godził się na jego popełnienie (zob. J. Kulesza, *Strona...*, [w:] *Prawo...*, s. 244).

⁴⁷ Zob. J. Kulesza, *Strona...*, [w:] *Prawo...*, s. 244.

⁴⁸ Zob. L. Gardocki, *Prawo...*, s. 83; J. Giezek, *Typizacja...*, [w:] *Prawo...*, s. 142; J. Lachowski, A. Marek, *Prawo...*, s. 106; A. Marek, *Prawo...*, s. 137. Wskazuje się, że „[c]złowiek zawsze działa w jakimś określonym celu, po to by osiągnąć wyobrażony przez siebie stan rzeczy. W tym sensie człowiek zawsze działa z zamiarem bezpośrednim, którym oczywiście są objęte także stany rzeczy prawnie obojętne lub nawet, z punktu widzenia akceptowanego systemu aksjologicznego, pożądane. Nie zawsze to, co człowiek chce zrealizować, w rzeczywistości realizuje. W miejsce objętego chęcią stanu rzeczy czasami realizuje stan, który nie był nią objęty. Może również obok zamierzonego stanu rzeczy zrealizować zmianę, której już nie chciał. **Działający podmiot może przewidywać, że zamiast albo obok objętego chęcią stanu rzeczy zrealizuje inny, który nie jest już objęty chęcią**. Ten inny, niechciany stan rzeczy może stanowić realizację znamion czynu zabronionego. Ustawa przesądza w art. 9 § 1, że **jeżeli sprawca przewiduje możliwość popełnienia czynu zabronionego i na to się godzi, to również działa z zamiarem jego popełnienia, a więc umyślnie**” (W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, s. 213–214).

⁴⁹ Zob. J. Lachowski, A. Marek, *Prawo...*, s. 106; A. Marek, *Prawo...*, s. 137.

⁵⁰ Do poruszanej w tym miejscu problematyki nawiązywano już we wcześniejszej części opracowania, w której wyrażono pogląd, że w świetle art. 9 § 1 k.k. niezasadne jest posługiwanie się pojęciem „zamiaru bezpośredniego” w odniesieniu do zachowań pozostających poza zakresem kryminalizacji; zob. przypis 2.

czynu zabronionego przypisanie mu w odniesieniu do owego ubocznego następstwa zamiaru ewentualnego będzie możliwe pod warunkiem wykazania, że miał on jednocześnie świadomość, iż swoim zachowaniem może popełnić ten czyn zabroniony, i że na jego popełnienie się godził⁵¹. Nie będzie natomiast możliwe przypisanie zamiaru ewentualnego sprawcy, którego cechuje pewność, że swoim zachowaniem wypełni on znamiona czynu zabronionego i decyduje się zachowanie to podjąć. Taki układ procesów psychicznych sprawcy będzie bowiem przesądzał o istnieniu zamiaru bezpośredniego⁵². Uzupełniająco wskazuje się w tym kontekście, że „[ó]w cel właściwy zachowania sprawcy może pozostawać prawnie relewantny, prowadząc do multiplikacji kwalifikacji karnoprawnej lub pozostawać prawnokarnie obojętny”⁵³.

Równie często akcentuje się, że pojęcie „godzenia się na popełnienie czynu zabronionego” stanowi konstrukcję ściśle prawniczą, niewystępującą na gruncie nauk psychologicznych⁵⁴. W charakterze argumentu mającego przemawiać za słusznością tak sformułowanego stanowiska wykorzystuje się dorobek psychologii w zakresie pojmowania umyślności jako działania polegającego na chęci osiągnięcia określonego celu, nie zaś na godzeniu się na zaistnienie stanu rzeczy, którego nie chce się zrealizować⁵⁵. Podkreśla się przy tym, że „nie ma jakiegoś konkretnego stanu psychicznego sprawcy dokładnie odpowiadającego konstrukcji zamiaru ewentualnego”⁵⁶.

W literaturze przedmiotu spotkać można jednak także stanowisko odmienne, traktujące godzenie się na popełnienie czynu zabronionego jako postawę wolicjonalną zrodzoną z występujących jednocześnie w psychice sprawcy chęci i niechęci osiągnięcia określonego stanu rzeczy⁵⁷.

⁵¹ Zob. L. Gardocki, *Prawo...*, s. 83.

⁵² Zob. A. Marek, *Prawo...*, s. 137; J. Lachowski, A. Marek, *Prawo...*, s. 106.

⁵³ J. Kulesza, *Strona...*, [w:] *Prawo...*, s. 242. W przypadku, gdy przedmiotem towarzyszącego zamiarowi ewentualnemu zamiaru bezpośredniego będzie chęć podjęcia zachowania bądź wywołania skutku prawnokarnie irrelewantnego, przypisywany sprawcy zamiar ewentualny będzie stanowił znanie określające stronę podmiotową czynu zabronionego, którego sprawca dopuszcza się z zamiarem ewentualnym. Natomiast w przypadku, gdy przedmiotem rzeczzonego zamiaru bezpośredniego będzie chęć podjęcia zachowania bądź wywołania skutku, które stanowią przekroczenie prawnokarnej normy sankcjonowanej, konsekwencją nacechowania zachowania (zachowań) sprawcy zarówno zamiarem bezpośrednim, jak i zamiarem ewentualnym będzie kumulacja skutkująca wystąpieniem konstrukcji zbiegu przepisów ustawy albo zbiegu przestępstw (gdy sprawca wypełni swoim zachowaniem znamiona obu tych czynów – czynu popełnianego z zamiarem bezpośrednim i czynu popełnianego z zamiarem ewentualnym) bądź też alternacja (gdy znamiona czynu popełnianego z zamiarem ewentualnym zostaną wypełnione zamiast znamion czynu nacechowanego zamiarem bezpośrednim). Zob. W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, s. 214; M. Kowalewska, *Zamiar...*, s. 121.

⁵⁴ Zob. J. Giezek, *Typizacja...*, [w:] *Prawo...*, s. 143; J. Lachowski, A. Marek, *Prawo...*, s. 105; M. Budyn-Kulik, *Umyślność...*, s. 38; A. Marek, *Prawo...*, s. 136; W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, s. 214. W nauce prawa karnego przyjmuje się, że „psychologia, która na tym obszarze jest jedynie kompetentna, nie zna stanu psychicznego, który można określić pojęciem godzenia się. Zamiar wynikowy jest bowiem konstrukcją prawniczą, nieznajującą oparcia w psychologii, i to prawnicy muszą wobec tego wyjaśnić, co oznacza owo «godzenie się»” (W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, s. 214).

⁵⁵ Zob. J. Lachowski, A. Marek, *Prawo...*, s. 105; A. Marek, *Prawo...*, s. 136.

⁵⁶ M. Budyn-Kulik, *Umyślność...*, s. 38.

⁵⁷ Zob. M. Kowalewska, *Zamiar...*, s. 123. Pogląd ten bazuje na badaniu walencji emocjonalnej towarzyszącej zachowaniu sprawcy czynu zabronionego. Stan psychiczny podmiotu podejmującego określone zachowanie z zamiarem ewentualnym prowadzi do powstania niezgodności intelektualnej i emocjonalnej pomiędzy stanem rzeczy, do którego realizacji ów podmiot dąży, nacechowanym pozytywną walencją

3. Brak zamiaru popełnienia czynu zabronionego jako znamię strony podmiotowej w postaci nieumyślności

Instytucja zamiaru popełnienia czynu zabronionego jest wprawdzie immanentnie związana z płaszczyzną prawnokarnej umyślności, jednak ustawodawca posłużył się tym pojęciem – w jego zanegowanej formie – także w treści art. 9 § 2 k.k., stanowiącego normatywną podstawę wyróżniania strony podmiotowej w postaci nieumyślności, zgodnie z którym „[c]zyn zabroniony popełniony jest nieumyślnie, jeżeli sprawca nie mając zamiaru jego popełnienia, popełnia go jednak na skutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, mimo że możliwość popełnienia tego czynu przewidywał albo mógł przewidzieć”. Pomimo że nieumyślne popełnienie czynu zabronionego ze swej istoty przekracza ramy niniejszego opracowania, konieczne jest jednak odwołanie się w niezbędnym zakresie także i do tej konstrukcji prawnej.

3.1. Sposób definiowania pojęcia „nieumyślnego popełnienia czynu zabronionego” w doktrynie prawa karnego

Z uwagi na literalne brzmienie art. 9 § 2 k.k. przyjmuje się, że nieumyślne popełnienie czynu zabronionego wymaga spełnienia trzech przesłanek, do których zalicza się brak zamiaru popełnienia czynu zabronionego, popełnienie czynu zabronionego na skutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach⁵⁸ oraz możliwość przewidywania możliwości popełnienia czynu zabronionego, stanowiącą podstawę wyróżniania w ramach nieumyślności dwóch jej postaci – nieumyślności świadomej oraz nieumyślności nieświadomej⁵⁹.

Warunkiem popełnienia czynu zabronionego w warunkach świadomej nieumyślności jest występujące na płaszczyźnie intelektualnej przewidywanie przez sprawcę możliwości popełnienia tego czynu i brak zamiaru jego popełnienia⁶⁰. W literaturze przedmiotu zwykle przyjmuje się zgodnie, że wskazana powyżej płaszczyzna intelektualna świadomej nieumyślności kształtuje się dokładnie tak samo, jak płaszczyzna

emocjonalną, a uświadomieniem sobie możliwości wywołania pewnego ubocznego następstwa w postaci wypełnienia znamion czynu zabronionego, nacechowanego walencją negatywną. Pierwszą z możliwości wyeliminowania owej niezgodności intelektualnej i emocjonalnej jest odstąpienie przez sprawcę od zmierzania do realizacji stanu rzeczy, którego następstwem może być popełnienie czynu zabronionego. Drugą z możliwości jest natomiast przeobrażenie stosunku wolicjonalnego z niechęcią popełnienia czynu zabronionego w zgodę na jego popełnienie. Do tego rodzaju modyfikacji stosunku wolicjonalnego dochodzi w sytuacji, gdy motywacja podmiotu ukierunkowana na osiągnięcie zamierzonego stanu rzeczy jest silniejsza od niechęci popełnienia wyobrażanego sobie przez sprawcę czynu zabronionego (zob. M. Kowalewska, *Zamiar...*, s. 121–123).

⁵⁸ W sprawie braku zasadności sytuowania warunku niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach w przepisie statuującym stronę podmiotową czynu zabronionego zob. Ł. Pohl, *Niezachowanie wymaganej ostrożności – znamię typu czynu zabronionego czy odrębny element w strukturze przestępstwa?*, [w:] *Nieumyślność. Materiały VIII Bielańskiego Kolokwium Karnistycznego*, red. J. Majewski, Toruń 2012, s. 75–85.

⁵⁹ Zob. Ł. Pohl, *Prawo...*, s. 172–174.

⁶⁰ Zob. Ł. Pohl, *Prawo...*, s. 174; W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, s. 218; J. Giezek, *Typizacja...*, [w:] *Prawo...*, s. 147; K. Burdziak, M. Kowalewska-Łukuć, M. Nawrocki, *Prawo...*, s. 72.

intelektualna umyślności, a różnica pomiędzy nimi uwidacznia się dopiero w płaszczyźnie wolicjonalnej⁶¹. Zgodnie z literalnym brzmieniem art. 9 § 2 k.k. elementem odróżniającym nieumyślne popełnienie czynu zabronionego od popełnienia go w warunkach umyślności jest brak zamiaru jego popełnienia, a zatem – przy uwzględnieniu wymienionych w art. 9 § 1 k.k. elementów tworzących płaszczyznę wolicjonalną zamiaru – płaszczyzna wolicjonalna świadomej nieumyślności nie może znamionować się ani chęcią popełnienia czynu zabronionego, ani godzeniem się na jego popełnienie. W rezultacie płaszczyznę wolicjonalną świadomej nieumyślności określa się jako „**stan psychiczny polegający na chęci niepopełnienia czynu zabronionego**”⁶².

Popełnienie czynu zabronionego w warunkach nieświadomej nieumyślności cechuje z kolei brak przewidywania możliwości popełnienia tego czynu przy jednoczesnej przewidywalności jego popełnienia⁶³, a ów brak przewidywania skutkuje brakiem możliwości wolicjonalnego ustosunkowania się do jego popełnienia⁶⁴. Omawianą postać nieumyślności wyróżnia zatem brak – charakteryzujących pozostałe postaci strony podmiotowej – płaszczyzny intelektualnej i płaszczyzny wolicjonalnej.

3.2. Sposób definiowania pojęcia „braku zamiaru popełnienia czynu zabronionego” w doktrynie prawa karnego

W literaturze przedmiotu podnosi się niekiedy, że „[i]stotą nieumyślności jest **brak zamiaru** (...)”⁶⁵. Pogląd konkurencyjny zakłada z kolei, że z uwagi na wskazany w art. 9 § 2 k.k. katalog warunków statuujących pojęcie „nieumyślności”, obejmujące nie tylko sam brak zamiaru popełnienia czynu zabronionego, nie należy traktować tej postaci strony podmiotowej jako prostego zaprzeczenia umyślności. Brak zamiaru uznaje się w tym ujęciu za przesłankę konieczną, acz niewystarczającą, do przypisania sprawcy popełnienia czynu zabronionego w warunkach nieumyślności⁶⁶.

Samo pojęcie „braku zamiaru popełnienia czynu zabronionego” ujmowane jest w doktrynie prawa karnego z różnych perspektyw. Nierzadko można spotkać się z definiowaniem tego pojęcia poprzez odwołanie się do znaczenia pojęcia „zamiaru”. Brak zamiaru określany jest z tej perspektywy jako brak cechującej zamiar popełnienia czynu zabronionego woli skierowanej na wypełnienie znamion czynu zabronionego.

⁶¹ Zob. W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, s. 220–221. W kwestii odmiennego sposobu pojmowania przewidywania możliwości popełnienia czynu zabronionego stanowiącego komponent zamiaru ewentualnego i komponent świadomej nieumyślności zob. W. Patryas, *Interpretacja karnistyczna. Studium metodologiczne*, Poznań 1988, s. 122–133; Ł. Pohl, *Przyczynek do rozważań o strukturze nieumyślności i sposobie jej opisanie w kodeksie karnym*, [w:] *Obiektywne oraz subiektywne przypisanie odpowiedzialności karnej*, red. J. Giezek, P. Kardas, Warszawa 2016, s. 426–431.

⁶² Ł. Pohl, *Prawo...*, s. 177. Analogicznie: J. Giezek, *Typizacja...*, [w:] *Prawo...*, s. 147; M. Budyn-Kulik, *Umyślność...*, s. 23; M. Budyn-Kulik, *Ustawowe...*, [w:] *Prawo...*, s. 247; L. Gardocki, *Prawo...*, s. 87.

⁶³ Zob. Ł. Pohl, *Prawo...*, s. 177; W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, s. 221; J. Lachowski, A. Marek, *Prawo...*, s. 109; J. Giezek, *Typizacja...*, [w:] *Prawo...*, s. 147; L. Gardocki, *Prawo...*, s. 88.

⁶⁴ Na temat sposobu pojmowania przewidywalności możliwości popełnienia czynu zabronionego zob. Ł. Pohl, *Prawo...*, s. 178; W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, s. 221; J. Giezek, *Typizacja...*, [w:] *Prawo...*, s. 156–159; M. Budyn-Kulik, *Ustawowe...*, [w:] *Prawo...*, s. 247; A. Marek, *Prawo...*, s. 139–140.

⁶⁵ M. Budyn-Kulik, *Art. 9*, [w:] *Kodeks...*, teza 17.

⁶⁶ Zob. Ł. Pohl, *Prawo...*, s. 174; W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, s. 218.

Taki sposób ujmowania pojęcia „zamiaru” ilustruje następująca wypowiedź: „(...) na zamiar składa się zarówno **świadomość**, jak i **wola**. Ten ostatni element jest charakterystyczny przede wszystkim dla zamiaru. Jego brak oznacza zatem, że przypisanie zamiaru nie jest możliwe. (...) **brak zamiaru oznacza w istocie brak woli ukierunkowanej na realizację znamion czynu zabronionego**. (...) stwierdzenie braku zamiaru, a ściślej rzecz ujmując – woli popełnienia czynu zabronionego, nie jest wystarczające dla przypisania nieumyślności”⁶⁷.

Warto przytoczyć także stanowisko zbliżone do zacytowanego powyżej, identyfikujące brak zamiaru popełnienia czynu zabronionego z brakiem pozytywnie ukształtowanego procesu decyzyjnego, skierowanego na wypełnienie jego znamion, w którym zwrócono uwagę dodatkowo na pewną nieścisłość w opisie świadomej postaci nieumyślności w art. 9 § 2 k.k.: „Pod określeniem «brak zamiaru» kryje się w istocie brak pozytywnie ukształtowanego procesu decyzyjnego, skierowanego na zrealizowanie znamion czynu zabronionego. W obecnym stanie prawnym nie wszystkich elementów składających się na zamiar w nieumyślności brakuje; lekkość od zamiaru ewentualnego odróżnia wyłącznie odmienne ukształtowanie sfery decyzyjnej. Należy zauważyć, iż *de lege lata* w przypadku lekkomyślności figura opisu zastosowana przez ustawodawcę jest nieco dziwna – wyłącza on zamiar, ale «przywraca» jego pewien element”⁶⁸.

Przyjmowanym w doktrynie sposobem definiowania pojęcia „braku zamiaru” jest także odwołanie do dystynkcji pomiędzy nieumyślnym a umyślnym popełnieniem czynu zabronionego. Wskazuje się, że „**[b]rak zamiaru** po stronie sprawcy odróżnia nieumyślność od umyślności. (...) kluczową rolę wydaje się odgrywać różnica w nastawieniu psychicznym sprawcy do jego czynu pozwalająca odróżnić zwłaszcza zachowanie w zamiarze ewentualnym od zachowania w świadomej nieumyślności. (...) rozstrzygające znaczenie ma ocena, czy sprawca **godził się na realizację znamion** czy tylko ją **przewidywał**, lecz się na nią **nie godził**, zakładając, że do niej nie dojdzie”⁶⁹.

Pojęcie „braku zamiaru popełnienia czynu zabronionego” objaśniane bywa także przez pryzmat odróżnienia świadomej nieumyślności od nieumyślności nieświadomej. Podnosi się wówczas, że „[e]lementem różnicującym świadomą i nieświadomą postać nieumyślności jest przewidywanie albo możliwość przewidywania popełnienia czynu zabronionego. **Przewidywanie popełnienia czynu zabronionego** zachodzi,

⁶⁷ J. Lachowski, *Art. 6, [w:] Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. J. Lachowski, LEX/el. 2021. Przytoczony powyżej pogląd wyrażony został na gruncie art. 6 § 2 ustawy z 20.05.1971 r – Kodeks wykroczeń (tekst jedn.: Dz.U. z 2025 r. poz. 734), zgodnie z którym „[w]ykroczenie nieumyślne zachodzi, jeżeli sprawca nie mając zamiaru jego popełnienia, popełnia je jednak na skutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, mimo że możliwość popełnienia tego czynu przewidywał albo mógł przewidzieć”. Ze względu na zbieżność warstwy deskryptywnej przepisu statuującego wykroczenie popełniane nieumyślnie z warstwą deskryptywną przepisu statuującego nieumyślnie popełniany czyn zabroniony zachowuje on jednak aktualność także w odniesieniu do rozumienia pojęcia „braku zamiaru” na gruncie art. 9 § 2 k.k.

⁶⁸ M. Budyn-Kulik, *Nieumyślność jako brak zamiaru popełnienia czynu zabronionego a pozytywnie ujęte przesłanki subiektywnego przypisania z perspektywy prawnokarnej i psychologicznej*, [w:] *Obiektywne oraz subiektywne przypisanie odpowiedzialności karnej*, red. J. Giezek, P. Kardas, Warszawa 2016, s. 434.

⁶⁹ Zob. J. Kulesza, *Strona...*, [w:] *Prawo...*, s. 248–249.

gdy sprawca go nie chciał, nań się nie godził (**brak zamiaru**), lecz miał świadomość, że realizacja znamion typu może nastąpić⁷⁰. W odniesieniu do samej nieświadomej postaci nieumyślności wyrażono także pogląd, że polega ona „na braku zamiaru popełnienia czynu zabronionego (element wolicjonalny) i braku przewidywania możliwości popełnienia czynu zabronionego (element intelektualny)”⁷¹.

W każdej z zacytowanych powyżej wypowiedzi pojęcie „braku zamiaru” zdaje się być wiązane wyłącznie ze sferą wolicjonalną i sprowadzane w istocie do braku charakteryzującej zamiar popełnienia czynu zabronionego woli ukierunkowanej na wypełnienie jego znamion przedmiotowych.

4. Podsumowanie dotychczasowych ustaleń

Zaprezentowane w poprzedniej części niniejszego opracowania ustalenia dotyczące kształtu świadomości i woli sprawcy jako komponentów strony podmiotowej w postaci umyślności ukazały, że w nauce prawa karnego pojęcie to utożsamiane jest z występującym na gruncie art. 9 § 1 k.k. pojęciem „zamiaru popełnienia czynu zabronionego”, któremu w zależności od każdorazowej jego postaci przydaje się miano zamiaru bezpośredniego albo zamiaru ewentualnego (wynikowego/wtórne-go). W pewnym uproszczeniu można przyjąć, że do elementów składowych zamiaru bezpośredniego zalicza się płaszczyznę intelektualną w postaci przewidywania możliwości popełnienia czynu zabronionego oraz płaszczyznę wolicjonalną w postaci chęci jego popełnienia, a do elementów składowych zamiaru ewentualnego – płaszczyznę intelektualną w postaci przewidywania możliwości popełnienia czynu zabronionego i płaszczyznę wolicjonalną w postaci godzenia się na jego popełnienie. Umyślność uznawana jest zatem za konstrukt składający się z płaszczyzny intelektualnej i płaszczyzny wolicjonalnej, obejmujących swym zakresem komponenty znamionujące poszczególne postaci zamiaru.

Z kolei pobieżna analiza zapatrywań na istotę prawnokarnie pojmowanej nieumyślności ujawniła, że na podstawie brzmienia art. 9 § 2 k.k. wyróżnia się w doktrynie prawa karnego dwie postaci nieumyślności, a mianowicie świadomą nieumyślność, składającą się (zgodnie z dominującym poglądem) z płaszczyzny intelektualnej obejmującej przewidywanie możliwości popełnienia czynu zabronionego i płaszczyzny wolicjonalnej, mieszczącej w sobie chęć jego niepopołnienia, oraz nieświadomą nieumyślność, charakteryzującą się brakiem przewidywania możliwości popełnienia czynu zabronionego i skorelowanym z nim brakiem płaszczyzny wolicjonalnej. Co szczególnie istotne, za jeden z konstytutywnych warunków przypisania sprawcy popełnienia czynu zabronionego w warunkach świadomej nieumyślności uznaje się bezspornie wyeksponowany w art. 9 § 2 k.k. brak zamiaru jego popełnienia, utożsamiany – choć nie zawsze wprost – ze sferą wolicjonalną i pojmowany jako brak (charakterystyczny dla zamiaru) woli ukierunkowanej na wypełnienie znamion czynu zabronionego.

⁷⁰ J. Kulesza, *Art. 9, [w:] Kodeks...*, s. 54, teza 17.

⁷¹ K. Burdziak, M. Kowalewska-Łukuć, M. Nawrocki, *Prawo...*, s. 72.

5. Prawnokarna konstrukcja zamiaru na gruncie literalnego brzmienia art. 9 k.k.

Rozważania zamieszczone w niniejszym rozdziale będą służyły weryfikacji, czy dominujący w doktrynie sposób pojmowania prawnokarnej konstrukcji zamiaru jest zgodny z literalnym brzmieniem przepisu go statuującego i czy odpowiada on intencjom ustawodawcy. Podstawę rozważań w tym zakresie stanowić będzie przede wszystkim płaszczyzna deskryptywna art. 9 § 1 i 2 k.k. Przedstawiona zostanie także propozycja modyfikacji przyjętego w doktrynie sposobu rozumienia pojęcia „zamiaru”.

5.1. Ustalenie znaczeniowego zakresu pojęcia „zamiaru” na gruncie języka powszechnego

W piśmiennictwie stosunkowo często podnosi się, że sposób pojmowania pojęcia „zamiaru” z art. 9 § 1 k.k. nie pokrywa się z zakresem znaczeniowym tego pojęcia przyjętym w języku powszechnym⁷². Weryfikacja zasadności tego poglądu wymaga ustalenia sposobu definiowania pojęcia „zamiaru” na gruncie języka powszechnego. Definicje zawarte w słownikach języka polskiego ukazują, że pojęcie to rozumiane jest w języku polskim jako:

- „to, co ktoś zamierza zrobić”⁷³;
- „to, co ktoś zamierza; projekt, plan, intencja zrealizowania czegoś (...)”⁷⁴;
- „coś, co jakaś osoba zamierza zrobić”⁷⁵.

Pomocne dla ustalenia zakresu znaczeniowego pojęcia „zamiaru” na gruncie języka powszechnego może być także sięgnięcie do słowników wyrazów blisko-znacznych. Przegląd przykładowych publikacji uwidacznia, że pojęcie „zamiaru” jest synonimem takich pojęć jak:

- „intencja, zamiysł, chęć, zamierzenie”⁷⁶;
- „zamierzenie, plan, zamiysł, inicjatywa, intencja, myśl, pomysł, projekt, postanowienie, przedsięwzięcie, dążenie, cel, chęć, wola, idea, koncepcja”⁷⁷;
- „zamiysł, intencja, zamierzenie, chęć, plan, projekt, pomysł, koncepcja”⁷⁸.

Porównanie przytoczonych powyżej przykładowych definicji i synonimów pojęcia „zamiar” pozwala wysunąć dwa podstawowe wnioski dotyczące sposobu jego pojmowania.

Z jednej strony porównanie to unaocznia, że na gruncie języka powszechnego pojęcie „zamiaru” jest ściśle związane ze sferą woli, a przy tym zdecydowanie bardziej

⁷² Zob. A. Marek, *Prawo...*, s. 136; M. Budyn-Kulik, *Umysłność...*, s. 38; J. Lachowski, A. Marek, *Prawo...*, s. 105; M. Kowalewska, *Zamiar...*, s. 125–126.

⁷³ *Słownik języka polskiego*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/zamiar.html> (dostęp: 28.08.2025 r.).

⁷⁴ *Słownik języka polskiego*, t. 3, R–Z, red. M. Szymczak, Warszawa 1998, s. 867.

⁷⁵ *Wielki słownik języka polskiego*, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/41769/zamiar> (dostęp: 28.08.2025 r.).

⁷⁶ *Słownik synonimów*, <https://sjp.pwn.pl/sownik-synonimow/zamiar;3230844.html> (dostęp: 28.08.2025 r.).

⁷⁷ <https://www.synonimy.pl/synonim/zamiar/> (dostęp: 28.08.2025 r.).

⁷⁸ <https://synonimy-online.pl/synonimy/zamiar.html> (dostęp: 28.08.2025 r.).

odpowiada ono postawie wolicjonalnej w postaci chęci, znamionującej zamiar bezpośredni, aniżeli cechującej zamiar ewentualny postawie godzenia się. Objęcie prawnokarną konstrukcją zamiaru także godzenia się na popełnienie czynu zabronionego doprowadziło niewątpliwie do przełamania znaczenia tego pojęcia przyjmowanego na gruncie języka powszechnego. Konsekwencja taka nie budzi jednak poważniejszych zastrzeżeń, gdyż jest ona wynikiem świadomej decyzji ustawodawcy, którego intencją było rozszerzenie na potrzeby stosowania ustawy karnej przyjmowanego w języku powszechnym znaczenia pojęcia „zamiaru” na prawnokarną konstrukcję „godzenia się” w celu zapewnienia realizacji pełnionej przez prawo karne funkcji prewencyjnej i funkcji ochronnej⁷⁹.

Z drugiej strony porównanie to uzmysławia, że w pojęciu „zamiaru” w ujęciu słownikowym nie mieści się płaszczyzna świadomości w postaci przewidywania, choć – jak wykazano w poprzedniej części niniejszego opracowania – w doktrynie prawa karnego uznaje się ją za konstytutywny składnik zamiaru popełnienia czynu zabronionego. Także i w tym wypadku dochodzi zatem do przełamania definicji słownikowej. Powstaje pytanie, czy również i tutaj intencją ustawodawcy było przełamanie znaczenia przyjmowanego na gruncie języka powszechnego i czy uprawnione jest obejmowanie zakresem pojęcia „zamiaru” także sfery świadomości. Poszukując odpowiedzi na to pytanie, warto przeanalizować literalne brzmienie art. 9 § 1 k.k.

5.2. Ustalenie znaczeniowego zakresu pojęcia „zamiaru popełnienia czynu zabronionego” na gruncie art. 9 § 1 k.k.

W świetle literalnego brzmienia art. 9 § 1 k.k. zamiar popełnienia czynu zabronionego zachodzi, gdy sprawca „chce go popełnić albo przewidując możliwość jego popełnienia, na to się godzi”. *Prima facie* mogłoby zatem wydawać się uzasadnione obejmowanie zakresem pojęcia „zamiaru” zarówno sfery świadomości, jak i sfery woli, jak czyni się to powszechnie w nauce prawa karnego.

Rozpatrując tę kwestię z punktu widzenia językowego, możliwy wydaje się także i odmienny sposób interpretacji. W przypadku elementów opisujących sferę woli ustawodawca posłużył się w treści przepisu charakteryzującego zamiar popełnienia czynu zabronionego osobowymi formami czasowników („chce” i „godzi się”), a komponent obejmujący sferę świadomości wyraził za pomocą imiesłowu przysłówkowego współczesnego („przewidując”). Rolą imiesłowu przysłówkowego, stanowiącego nieodmienną, nieosobową formę czasownika, jest wyrażanie czynności lub stanu towarzyszących innej czynności lub innemu stanowi, przy czym relewantny w niniejszym przypadku imiesłów przysłówkowy współczesny wyraża – w przeciwieństwie do imiesłowu przysłówkowego uprzedniego – czynność lub stan trwające równocześnie z czynnością lub stanem wyrażonymi za pomocą czasownika w formie osobowej⁸⁰.

⁷⁹ M. Kowalewska, *Zamiar...*, s. 125–126.

⁸⁰ J. Rudomina, M. Mamela, *Gramatyka języka polskiego*, Toruń 2013, s. 30.

Przekładając powyższe na grunt art. 9 § 1 k.k., można stwierdzić, że rolą wyeksponowanego w przywołanym przepisie imiesłowu przysłówkowego współczesnego „przewidując” jest wyrażenie stanu psychicznego towarzyszącego – w czasie popełniania czynu zabronionego – stanowi psychicznemu wyrażonemu za pomocą osobowych form czasowników „chce” i „godzi się”. Owe zachodzące równoległe stany psychiczne⁸¹, wyrażone za pomocą imiesłowu przysłówkowego współczesnego (sfera świadomości) i za pomocą czasowników w formie osobowej (sfera woli), można uznać za elementy składowe umyślności, a stan psychiczny wyrażony za pomocą czasowników w formie osobowej (sfera woli) – za element składowy wyróżnionego w warstwie deskryptywnej art. 9 § 1 k.k. zamiaru. W myśl przyjętego założenia pojęcie „umyślności” pełniłoby zatem funkcję pojęcia nadrzędnego w stosunku do pojęcia „zamiaru”, obejmując swym zakresem zarówno sferę świadomości (przewidywanie możliwości popełnienia czynu zabronionego), jak i sferę woli w postaci zamiaru (chęć oraz godzenie się na popełnienie czynu zabronionego). W rezultacie pojęcie „zamiaru” – jako zakresowo węższe od pojęcia „umyślności” – ograniczone byłoby wyłącznie do sfery woli w postaci chęci i godzenia się.

Posłużenie się w warstwie deskryptywnej art. 9 § 1 k.k. osobowymi formami czasowników i imiesłowem przysłówkowym współczesnym może zatem sugerować, że intencją ustawodawcy było wyraźne odseparowanie na płaszczyźnie językowej konstytuującej prawnokarnie pojmowaną umyślność sfery świadomości od współtworzącej ją sfery woli i powiązanie pojęcia „zamiaru” wyłącznie ze sferą woli.

Dodatkowego argumentu mogącego przemawiać za trafnością sformułowanej powyżej tezy dostarcza przepis stanowiący podstawę wyróżniania prawnokarnie pojmowanej umyślności w brzmieniu nadanym mu w art. 14 § 1 Kodeksu karnego z 1932 r.⁸², zgodnie z którym „[p]rzestępstwo umyślne zachodzi nie tylko wtedy, gdy sprawca chce je popełnić, ale także gdy możliwość skutku przestępnego lub przestępnosci działania przewiduje i na to się godzi”. Ustawodawca posłużył się w treści przywołanego przepisu wyłącznie osobowymi formami czasowników („chce”, „przewiduje” i „godzi się”), nie separując na gruncie językowym płaszczyzny świadomości od płaszczyzny woli, jak uczynił to w art. 9 § 1 k.k. Można przypuszczać, że uzasadnieniem przyjęcia takiej konwencji był brak użycia w treści

⁸¹ Bezpornym jest, że owe stany psychiczne obejmujące świadomość i wolę sprawcy zachodzą w czasie popełniania czynu zabronionego równoległe, gdyż nie sposób ustosunkować się wolicjonalnie do popełnianego czynu zabronionego w sytuacji nieprzewidywania możliwości jego popełnienia. W doktrynie podnosi się jednak, że owo przewidywanie ma charakter uprzedni względem zrodzonego na jego podstawie stosunku wolicjonalnego (zob. rozdział 2.2.1. niniejszego opracowania). Za pomocą imiesłowu przysłówkowego współczesnego nie sposób jednak wyrazić językowo stanu, który zarówno poprzedzałby wystąpienie innego stanu, wyrażonego czasownikiem w formie osobowej, jak i trwał wespół z nim. Wskazanego rezultatu nie udało się uzyskać także w przypadku posłużenia się imiesłowem przysłówkowym uprzednim, gdyż jego rolą jest wyrażanie czynności lub stanu, które miały miejsce wcześniej niż czynność lub stan wyrażone czasownikiem w formie osobowej (zob. J. Rudomina, M. Mamela, *Gramatyka...*, s. 30).

⁸² Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11.07.1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1932 r. Nr 60, poz. 571 ze zm.). Odmienne od obecnie obowiązującego brzmienie przepisu statuującego prawnokarną umyślność przewidywał także przepis art. 7 § 1 ustawy z 19.04.1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1969 r. Nr 13, poz. 94 ze zm.). Rozbieżności te pozostają jednak irrelewantne dla omawianej problematyki.

tego przepisu pojęcia „zamiaru”, skutkujący brakiem konieczności wyraźnego oddzielania komponentów mieszczących się w pojęciu „zamiaru” od komponentu świadomości.

Przytoczone powyżej argumenty językowe przemawiają za zasadnością tezy, że w pojęciu „zamiaru” w ujęciu normatywnym nie mieści się płaszczyzna świadomości w postaci przewidywania możliwości popełnienia czynu zabronionego. Mimo że ustawodawca rozszerzył definicję słownikową pojęcia „zamiaru”, obejmując jego zakresem także godzenie się na popełnienie czynu zabronionego, wydaje się, że jego intencją nie było przełamanie przyjmowanego na gruncie języka powszechnego znaczenia pojęcia „zamiaru” poprzez objęcie nim także przewidywania możliwości popełnienia czynu zabronionego. Sposób sformułowania przepisu statuującego umyślne popełnienie czynu zabronionego wskazuje raczej na to, że celem ustawodawcy było uwypuklenie, iż prawnokarnie pojmowana umyślność złożona jest z występujących jednocześnie w umyśle sprawcy czynu zabronionego elementów charakteryzujących zarówno jego świadomość, jak i wolę, a sam zamiar popełnienia czynu zabronionego ograniczony jest wyłącznie do sfery woli.

5.3. Ustalenie znaczeniowego zakresu pojęcia „brak zamiaru popełnienia czynu zabronionego” na gruncie art. 9 § 2 k.k.

Skonfrontowanie poglądów doktrynalnych dotyczących elementów składowych zamiaru popełnienia czynu zabronionego z treścią przepisu art. 9 § 2 k.k., uzależniającego byt prawnokarnie pojmowanej nieumyślności od braku prawnokarnie pojmowanego zamiaru, prowadzi do konkluzji, że pojęcie „braku zamiaru popełnienia czynu zabronionego” może obejmować:

1. brak przewidywania możliwości popełnienia czynu zabronionego,
2. brak chęci popełnienia czynu zabronionego,
3. brak godzenia się na popełnienie czynu zabronionego.

Do ustalenia, że sprawca popełnił czyn zabroniony, nie mając zamiaru jego popełnienia, wystarczające jest z logicznego punktu widzenia wystąpienie co najmniej jednej ze wskazanych sytuacji⁸³.

Uwzględniając powyższe założenie w odniesieniu do świadomej nieumyślności⁸⁴, obejmującej przewidywanie możliwości popełnienia czynu zabronionego oraz brak zamiaru jego popełnienia, należałoby uznać, że ów „brak zamiaru” może obejmować jeden ze wskazanych poniżej wariantów:

1. brak przewidywania możliwości popełnienia czynu zabronionego, chęć jego popełnienia i godzenie się na jego popełnienie;

⁸³ Por. M. Małecki, *Nieumyślność (artykuł polemiczny)*, „Państwo i Prawo” 2016/9, s. 102–103.

⁸⁴ Z uwagi na to, że świadoma nieumyślność jest jedyną postacią prawnokarnie pojmowanej nieumyślności zakładającą świadome wypełnienie znamion czynu zabronionego, zrezygnowano w niniejszym opracowaniu z objęcia zakresem badania nieświadomej nieumyślności. Wobec braku przewidywania możliwości popełnienia czynu zabronionego sprawca nie jest bowiem w stanie ustosunkować się w takim przypadku wolicjonalnie do popełnianego przez siebie czynu.

2. przewidywanie możliwości popełnienia czynu zabronionego, brak chęci jego popełnienia i godzenie się na jego popełnienie;
3. przewidywanie możliwości popełnienia czynu zabronionego, chęć jego popełnienia i brak godzenia się na jego popełnienie;
4. brak przewidywania możliwości popełnienia czynu zabronionego, brak chęci jego popełnienia i godzenie się na jego popełnienie;
5. brak przewidywania możliwości popełnienia czynu zabronionego, chęć jego popełnienia i brak godzenia się na jego popełnienie;
6. przewidywanie możliwości popełnienia czynu zabronionego, brak chęci jego popełnienia i brak godzenia się na jego popełnienie;
7. brak przewidywania możliwości popełnienia czynu zabronionego, brak chęci jego popełnienia i brak godzenia się na jego popełnienie.

Zaprezentowane powyżej potencjalne warianty znaczeniowe pojęcia „braku zamiaru popełnienia czynu zabronionego” ujawniają, że przychylenie się do stanowiska opowiadającego się za ujmowaniem zamiaru jako konstruktu składającego się z elementu świadomości i z elementu woli musiałoby – przy przyjęciu wariantów 1, 4, 5 i 7 – skutkować uznaniem świadomej nieumyślności w płaszczyźnie intelektualnej za stosunek psychiczny polegający na przewidywaniu możliwości popełnienia czynu zabronionego i zarazem braku takiego przewidywania. Tak rozumiane pojęcie „braku zamiaru” – jako złożone z elementów wzajemnie się wykluczających – należy odrzucić. Odrzucić należy także wariant 2, zakładający, że świadoma nieumyślność obejmuje swym zakresem przewidywanie możliwości popełnienia czynu zabronionego, brak chęci jego popełnienia i godzenie się na jego popełnienie, oraz wariant 3, sprowadzający świadomą nieumyślność do przewidywania możliwości popełnienia czynu zabronionego, chęci jego popełnienia i braku godzenia się na jego popełnienie. W przywołanych konfiguracjach znamienne brakiem zamiaru świadoma nieumyślność charakteryzowałaby się bowiem godzeniem się na popełnienie czynu zabronionego (wariant 1) albo chęcią jego popełnienia (wariant 2), co koliduje z treścią art. 9 § 1 k.k. Przy uwzględnieniu wymienionych w tym przepisie komponentów wolicjonalnych zamiaru płaszczyzna wolicjonalna świadomej nieumyślności w sposób oczywisty nie może obejmować ani chęci popełnienia czynu zabronionego, ani godzenia się na jego popełnienie.

W rezultacie za jedyny możliwy do przyjęcia sposób pojmowania „braku zamiaru” można byłoby uznać wariant 6, zakładający, że świadoma nieumyślność obejmuje przewidywanie możliwości popełnienia czynu zabronionego, brak chęci jego popełnienia i brak godzenia się na jego popełnienie. *Prima facie* przedstawiona powyżej konkluzja odpowiada doktrynalnemu sposobowi definiowania tej postaci strony podmiotowej. Także i ten wariant interpretacji pojęcia „braku zamiaru” jest jednak obarczony błędem. Wnikliwe przyjrzenie się warstwie deskryptywnej art. 9 § 2 k.k. ujawnia bowiem, że przewidywanie możliwości popełnienia czynu zabronionego zostało już w niej wprost wyrażone, a zatem niecelowe wydaje się utożsamianie braku zamiaru popełnienia czynu zabronionego – obok braku chęci jego popełnienia i braku godzenia się na jego popełnienie – dodatkowo z przewidywaniem

możliwości jego popełnienia, gdyż zabieg ten zupełnie niepotrzebnie multiplikuje płaszczyznę intelektualną świadomej nieumyślności⁸⁵. W świetle literalnego brzmienia art. 9 § 2 k.k. jako bardziej adekwatne jawi się identyfikowanie „braku zamiaru” wyłącznie z brakiem chęci popełnienia czynu zabronionego i brakiem godzenia się na jego popełnienie.

5.4. Pojęcie „zamiaru popełnienia czynu zabronionego” na gruncie pozostałych przepisów ustawy karnej

Pojęcie „zamiaru” pojawia się w warstwie deskryptywnej także innych przepisów ustawy karnej, niezawierających charakterystyki strony podmiotowej czynu zabronionego⁸⁶. Jako szczególnie istotne z punktu widzenia tytułowej problematyki jawią się przepisy art. 252 § 4 i 5 k.k. W każdej ze wskazanych jednostek redakcyjnych art. 252 k.k. ustawodawca posługuje się sformułowaniem „odstąpienie od zamiaru”, co dodatkowo wzmacnia prezentowaną w niniejszym opracowaniu argumentację. Postulowany w doktrynie prawa karnego sposób rozumienia pojęcia „zamiaru” na gruncie art. 9 § 1 k.k. zdaje się bowiem kolidować z wykładnią tego pojęcia dokonywaną na gruncie omawianych przepisów. Trudno wyobrazić sobie sytuację, w której sprawca czynu zabronionego, odstępując od zamiaru, odstępuje od przewidywania możliwości popełnienia czynu zabronionego. Wydaje się, że sensownie mówić o „odstąpieniu od zamiaru” można jedynie w przypadku pojmowania owego zamiaru w kategoriach sfery woli. Odstąpienie od przewidywania wyobrazonego sobie już przez sprawcę stanu rzeczy jest bowiem z oczywistych względów niemożliwe. Zajęcie odmiennego stanowiska w tej kwestii uniemożliwiłoby zastosowanie przepisów art. 252 § 4 i 5 k.k., a tym samym uwolnienie od kary, względnie nadzwyczajne jej złagodzenie w przypadku sprawcy, który wprowadził odstąpił od chęci wymuszenia, jednak nie odstąpił od przewidywania możliwości popełnienia danego czynu zabronionego.

5.5. Propozycja odmiennego sposobu definiowania pojęcia „zamiaru popełnienia czynu zabronionego”

Rezultat przeprowadzonej powyżej analizy uprawnia do przedstawienia propozycji odmiennego sposobu pojmowania prawnokarnej konstrukcji zamiaru, uwzględniającego szatę słowną przepisów stanowiących normatywną podstawę wyróżniania poszczególnych postaci strony podmiotowej. Zamiar popełnienia czynu zabronionego należałoby w tym ujęciu rozpatrywać wyłącznie w charakterze komponentu

⁸⁵ W literaturze przedmiotu wyrażono w tym kontekście pogląd, że „w przypadku lekkomyślności figura opisu zastosowana przez ustawodawcę jest nieco dziwna – wyłącza on zamiar, ale «przywraca» jego pewien element” (M. Budyn-Kulik, *Nieumyślność...*, [w:] *Obiektywne...*, s. 434).

⁸⁶ Ustawodawca posłużył się pojęciem „zamiaru” także w zamieszczonych w części ogólnej przepisach art. 6 § 2, art. 12 § 1, art. 13 § 1, art. 18 § 3 i art. 115 § 2 k.k. oraz w zamieszczonych w części szczególnej przepisach art. 118a § 2 pkt 5 i 6, art. 165a § 1 i 2, art. 216 § 1, art. 252 § 4 i 5 oraz art. 255a § 1 k.k.

wolicjonalnego, obejmującego w zależności od jego każdorazowej postaci chęć popełnienia czynu zabronionego albo godzenie się na jego popełnienie. Płaszczyznę świadomości sprawcy w postaci przewidywania możliwości popełnienia czynu zabronionego należałoby zaś uznać nie za jeden ze składników zamiaru, lecz za jego konieczną, acz niewystarczającą, przesłankę. Sam określony stan świadomości sprawcy czynu zabronionego nie przesądza jeszcze bowiem o istnieniu prawnokarnie rozumianego zamiaru, lecz stanowi podłoże niezbędne do jego powzięcia.

Mając na względzie powyższe ustalenia, warto podjąć próbę określenia stopnia ekwiwalencji pojęć „umyślność” i „zamiar”. Porównanie doktrynalnego sposobu pojmowania tych pojęć dowiodło, że w doktrynie prawa karnego uznaje się je za wyrażenia o charakterze synonimicznym. Spoglądając na brzmienie art. 9 § 1 k.k., mogłoby się *prima facie* wydawać, że strona podmiotowa czynu zabronionego w postaci umyślności wyczerpuje się właśnie w zamiarze jego popełnienia. Sam ustawodawca zdaje się to wyraźnie sugerować, stanowiąc, że „[c]zyn zabroniony popełniony jest umyślnie, jeżeli sprawca ma zamiar jego popełnienia”. Z tej perspektywy konstytutywnymi elementami zarówno umyślności, jak i zamiaru zdają się być świadomość i wola sprawcy czynu zabronionego. W świetle zaprezentowanej powyżej argumentacji zasadne wydaje się jednak uznanie, że pojęcia „umyślności” i pojęcia „zamiaru” nie należy traktować jak pojęć o charakterze synonimicznym. Bardziej adekwatnym rozwiązaniem byłoby uznanie umyślności – jako pojęcia szerszego od pojęcia „zamiaru” – za kategorię nadrzędną, obejmującą swym zakresem zarówno płaszczyznę świadomości, relatywizowaną do przewidywania możliwości popełnienia czynu zabronionego, jak i płaszczyznę woli, której emanację stanowi zamiar popełnienia czynu zabronionego, odzwierciedlający stan woli sprawcy przejawiający się w postaci chęci popełnienia czynu zabronionego albo godzenia się na jego popełnienie.

Również zamieszczone w niniejszym opracowaniu spostrzeżenia dotyczące – stanowiącego konstytutywny element świadomej nieumyślności – „braku zamiaru” zdają się potwierdzać trafność przytoczonej powyżej propozycji. Samo przewidywanie możliwości popełnienia czynu zabronionego (jako cechujące także świadomą postać nieumyślności) nie przesądza jeszcze o istnieniu zamiaru. Cechą charakterystyczną zamiaru jest natomiast chęć popełnienia czynu zabronionego albo godzenie się na jego popełnienie, a cechą charakterystyczną nieumyślności – brak chęci popełnienia czynu zabronionego i brak godzenia się na jego popełnienie. Rezygnując z uznawania przewidywania możliwości popełnienia czynu zabronionego za element składowy zamiaru i rozpatrując ów zamiar wyłącznie w kategoriach sfery woli, nie ma przeszkód ku temu, by – zgodnie z literalnym brzmieniem art. 9 § 2 k.k. – za jedną z przesłanek świadomej nieumyślności uznawać właśnie brak zamiaru, pojmowany jako brak chęci popełnienia czynu zabronionego i brak godzenia się na jego popełnienie.

Wniosek taki zdaje się zresztą płynąć także z przywoływanych poglądów doktrynalnych, zmierzających do objaśnienia pojęcia „braku zamiaru”. Pojęcie „zamiaru” jest odnoszone do kształtu świadomości i woli sprawcy, obejmujących przewidywanie możliwości popełnienia czynu zabronionego oraz chęć albo godzenie się na jego

popełnienie. Przy definiowaniu pojęcia „braku zamiaru” zakres znaczeniowy pojęcia „zamiaru” ograniczany jest natomiast wyłącznie do jego płaszczyzny wolicjonalnej. Taka praktyka zaświadcza o dalece niekonsekwentnym posługiwaniu się pojęciem „zamiaru” w nauce prawa karnego.

Za przyjęciem zaproponowanego w niniejszym rozdziale sposobu ujmowania pojęcia „zamiaru” przemawia również to, że jest on bez wątpienia zbieżny z intuicjami językowymi przeciętnego użytkownika języka, identyfikującego pojęcie „zamiaru” wyłącznie ze stosunkiem wolicjonalnym, nie zaś z przewidywaniem czy wyobrażaniem sobie określonych stanów rzeczy. Skoro (jak przedstawiono powyżej) już samo godzenie się na popełnienie czynu zabronionego – jako przełamujące definicję słownikową – nie mieści się w przyjmowanym na gruncie języka powszechnego pojęciu „zamiaru”, to tym trudniej byłoby oczekiwać od przeciętnego użytkownika języka, by z pojęciem „zamiaru” utożsamiał przewidywanie możliwości popełnienia czynu zabronionego. Co więcej, na gruncie literalnego brzmienia odczytywanych łącznie przepisów art. 9 § 1 i 2 k.k. ciężko dostrzec jakikolwiek argument przemawiający za przyjęciem stanowiska konkurencyjnego – przełamującego znaczenie pojęcia „zamiaru” na gruncie języka ogólnego i uznającego przewidywanie możliwości popełnienia czynu zabronionego za element składowy zamiaru.

6. Zakończenie

Zamieszczone w niniejszym opracowaniu rozważania dotyczące wyeksponowanego w art. 9 § 1 k.k. pojęcia „zamiaru popełnienia czynu zabronionego” wykazały, że pomimo stosunkowej zbieżności prezentowanych w literaturze karnistycznej zapatrywań na istotę zamiaru i jego elementów konstrukcyjnych zachodzą poważne wątpliwości co do prawidłowości formułowanych na tym polu poglądów i co do rzeczywistego zakresu znaczeniowego tego pojęcia. Analiza warstwy deskryptywnej uregulowań zawartych w art. 9 § 1 i 2 k.k., stanowiących normatywną podstawę wyróżniania poszczególnych postaci strony podmiotowej, ujawniła bowiem brak spójności w zakresie określania elementów składowych zamiaru popełnienia czynu zabronionego w rozważaniach doktrynalnych, zmuszający do pogłębionej refleksji nad jego istotą. Kluczowe dla tytułowej problematyki okazało się także ustalenie zakresu ekwiwalencji pomiędzy pojęciami „umyślność” i „zamiar”, które – wbrew powszechnie panującej opinii – nie mają charakteru synonimicznego. W toku analizy wykazano bowiem, że pojęcie „umyślności” ma charakter nadrzędny w stosunku do pojęcia „zamiaru” i obejmuje zarówno płaszczyznę intelektualną, jak i płaszczyznę wolicjonalną, natomiast sam zamiar popełnienia czynu zabronionego winien być rozpatrywany wyłącznie jako element charakteryzujący sferę woli. Taki sposób rozumienia omawianych pojęć pozwala uwzględnić szatę słowną art. 9 § 1 i 2 k.k., definicje słownikowe pojęcia „zamiar” oraz intuicje językowe przeciętnego użytkownika języka. Nie koliduje on także z wykładnią pozostałych przepisów ustawy karnej, w których ustawodawca posługuje się pojęciem „zamiaru”. W świetle powyższego należy postulować modyfikację sposobu ujmowania zamiaru popełnienia czynu

zabronionego na gruncie art. 9 k.k. w kierunku zaproponowanym w niniejszym opracowaniu.

Bibliografia

1. Barczak A., *Art. 115, [w:] Kodeks karny. Art. 1–316. Komentarz*, red. B. Gadecki, Legalis/el. 2023.
2. Bojarski T., *Art. 9, [w:] Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2016.
3. Bojarski T., *Art. 115 § 1, [w:] Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2016.
4. Budyn-Kulik M., *Art. 9, [w:] Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, LEX/el. 2025.
5. Budyn-Kulik M., *Nieumyślność jako brak zamiaru popełnienia czynu zabronionego a pozytywnie ujęte przesłanki subiektywnego przypisania z perspektywy prawnokarnej i psychologicznej, [w:] Obiektywne oraz subiektywne przypisanie odpowiedzialności karnej*, red. J. Giezek, P. Kardas, Warszawa 2016.
6. Budyn-Kulik M., *Umyślność, [w:] Prawo karne materialne. Część ogólna*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2020.
7. Budyn-Kulik M., *Umyślność w prawie karnym i psychologii. Teoria i praktyka sądowa*, Warszawa 2015.
8. Budyn-Kulik M., *Ustawowe znamiona czynu zabronionego, [w:] Prawo karne materialne. Część ogólna*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2020.
9. Burdziak K., Kowalewska-Łukuć M., Nawrocki M., *Prawo karne materialne. Kurs skrócony*, Warszawa 2021.
10. Daniluk P., *Art. 115 § 1, [w:] Kodeks karny. Komentarz*, red. R.A. Stefański, Legalis/el. 2025.
11. Gardocki L., *Prawo karne*, Warszawa 2015.
12. Giezek J., Lipiński K., *Art. 9, [w:] Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021.
13. Giezek J., *Strona podmiotowa czynu zabronionego a model i kryteria subiektywnego przypisania, [w:] Obiektywne oraz subiektywne przypisanie odpowiedzialności karnej*, red. J. Giezek, P. Kardas, Warszawa 2016.
14. Giezek J., *Typizacja przestępstw oraz jej elementy, [w:] Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, red. M. Bojarski, Warszawa 2020.
15. Grudecki M., *Art. 115 § 1, [w:] Kodeks karny. Komentarz*, red. J. Kulesza, Warszawa 2025.
16. Kowalewska M., *Zamiar ewentualny w świetle psychologii*, Poznań 2013.
17. Kowalewska-Łukuć M., *Wina w prawie karnym*, Warszawa 2019.
18. Kulesza J., *Art. 9, [w:] Kodeks karny. Komentarz*, red. J. Kulesza, Warszawa 2025.
19. Kulesza J., *Strona podmiotowa przestępstwa, [w:] Prawo karne materialne*, red. J. Kulesza, Warszawa 2023.
20. Kulik M., Wąsek A., *Art. 9, [w:] Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2016.

21. Lachowski J., *Art. 6, [w:] Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. J. Lachowski, LEX/el. 2021.
22. Lachowski J., *Art. 9, [w:] Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa 2023.
23. Lachowski J., Marek A., *Prawo karne. Zarys problematyki*, Warszawa 2018.
24. Majewski J., *Art. 9, [w:] Kodeks karny. Komentarz*, red. J. Majewski, Warszawa 2024.
25. Majewski J., *Art. 115 § 1, [w:] Kodeks karny. Komentarz*, red. J. Majewski, Warszawa 2024.
26. Małecki M., *Nieumyślność (artykuł polemiczny)*, Państwo i Prawo 2016, nr 9.
27. Marek A., *Art. 9, [w:] Kodeks karny. Komentarz*, LEX/el. 2010.
28. Marek A., *Prawo karne*, Warszawa 2007.
29. Nawrocki M., *Strona podmiotowa przestępstwa kierunkowego*, Ius Novum 2017, nr 3, https://www.lazarski.pl/fileadmin/user_upload/oficyna/Ius_Novum/2017/NR_3/Ius_Novum_3-17_10-M.Nawrocki.pdf.
30. Oczkowski T., *Art. 115 § 1, [w:] Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, Warszawa 2023.
31. Patryas W., *Interpretacja karnistyczna. Studium metodologiczne*, Poznań 1988.
32. Pohl Ł., *Niezachowanie wymaganej ostrożności – znamię typu czynu zabronionego czy odrębny element w strukturze przestępstwa?*, [w:] *Nieumyślność. Materiały VIII Bielańskiego Kolokwium Karnistycznego*, red. J. Majewski, Toruń 2012.
33. Pohl Ł., *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2025.
34. Pohl Ł., *Przyczynek do rozważań o strukturze nieumyślności i sposobie jej opisanie w kodeksie karnym*, [w:] *Obiektywne oraz subiektywne przypisanie odpowiedzialności karnej*, red. J. Giezek, P. Kardas, Warszawa 2016.
35. Pohl Ł., *Struktura normy sankcjonowanej w prawie karnym. Zagadnienia ogólne*, Poznań 2007.
36. Rudomina J., Mamela M., *Gramatyka języka polskiego*, Toruń 2013.
37. Wróbel W., Zoll A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013.
38. Zawłocki R., *Art. 115 § 1, [w:] Kodeks karny, t. 1, Część ogólna. Komentarz do art. 1–116*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Legalis/el. 2021.
39. Zoll A., *Art. 9, [w:] Kodeks karny. Część ogólna, t. 1, cz. 1, Komentarz do art. 1–52*, red. W. Wróbel, Warszawa 2016.
40. Żółtek S., *Znaczenie normatywne ustawowych znamion typu czynu zabronionego. Z zagadnień semantycznej strony zakazu karnego*, Warszawa 2017.